

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги
«Ўзбектеатр» ижодий ишлаб чиқариш бирлашмаси
Маннон Уйғур номидаги Тошкент Давлат санъат институти
«Артмадад» махсус жамғармаси

ТОШПЎЛАТ ТУРСУНОВ

АКА БУХОР

(СУҲБАТ ВА ҚИЗИҚЧИЛИКЛАР)

Тошкент
«Янги аср авлоди»
2007

Қўлингиздаги ушбу китобда ўзбек миллий театрининг яна бир намояндаси, қизиқчи, моҳир корфармон — Ака Бухор томонидан ижро этилган томошалар санъатшунос Тошпўлат Турсунов томонидан тўпланиб эътиборингизга ҳавола этилмоқда.

Театр санъатининг энг гўзал намуналарини ўз ичига олган мазкур рисола орқали ўзбек қизиқчилиги тарихи ҳақида ҳам маълум тасаввурга эга бўлишингизга ишончимиз комил.

ISBN 978-9943-08-140-6

© Тошпўлат Турсунов, «Ака Бухор». «Янги аср авлоди», 2007 йил

АКА БУХОР ЗОКИРОВ (1894 -1962)

Ака Бухор (Бухоржон Зокиров) – ўзбек анъанавий театрининг етук намояндаси, оммавий тадбирлар – сайил, тўй, дор ости ва янги цирк томошаларининг иштирокчиси; қизиқчи, хонандаю созанда, дорбозлару цирк санъати аҳлининг яқин дўсти ва ҳамфикри, моҳир корфармон.

Ака Бухор Юсуфжон қизиқдан кейин фаолиятини бошлаб, серқирра ва чаптадлиги, эл хизматига умри давомида фидойилиги билан алоҳида ажралиб туради. Унинг кўрган кунлари, рўзғори, меҳнати халқ турмуши билан ҳамоҳанг – гоҳ очин, гоҳ тўқин кечди. Лекин Ака Бухорнинг иқрорича, кўнглига ўкинч йўламади. Етишмовчиликлар тўла кунларига «чапанича», яхши кунларига «ўзига шукр» билан «йиқилиб, туриб, елиб-югуриб» яшайверди.

«Халқнинг тўйи – менинг тўйим, унинг қисмати менинг қисматим экан-у, бунинг устида ўйлаб ҳам ўтирмабман. Юраверибман. Бунга ҳам яна бир бор шукр. Бандасига, хусусан, менга бўлак нарса керакмас», – дерди.

Мен Ака Бухор билан 1957 йилнинг ёз олди – май ойида танишдим. Ўша вақтда у Тошкентнинг Чорсу билан Чақар оралиғидаги «Сирли масжид» маҳалла гузари ёнида, трамвай йўли ёқасида, бир одамнинг ташқари ҳовлисини сотиб олиб, шу ерда яшарди. Асосий иши корфармонлик бўлиб, унинг уйига ҳофизлар, созандалар, қизиқчилар келиб-келиб турар, баъзиларидан хат ёки воситачилар орқали хабар олиниб, тўйга бориш режалари тузиларди. Бу ерда Маъмуржон Узоқов, Жўрахон Султонов,

Расулқори Мамадалиев, ўшлик ҳофизлар ва кўплаб водийлик аскиячилар июнь ойининг бошларидан то кеч кузгача йиғилишиб туришар, тўйларга боришарди. Ака Бухор – ишбоши, ҳовлиси – штаб.

Ўша кезлари давр тартибига биноан, тўйларга бориш давлат санъат ташкилотларида ишлаётган, айниқса, атоқли санъаткорларга қатъиян ман этилганди. Борди-ю кимнингдир сири ошкор бўлиб, тегишли идораларга етказилса ёки матбуотда туҳмат аралаш айюҳанносга сабабчи бўлса, «сири ошкор» бўлган санъаткор, албатта, қаттиқ жазоланарди. Бундай жабрдийдалар – Муроджон Аҳмедов, Маъмуржон Узоқов, Фахриддин Умаров, Олмаҳон Ҳайтова ва яна кўплаб бошқалар хусусидаги машмаша ва дашномлар ҳамон санъатсевар халқимизнинг ёдида сақланиб қолган.

Ана шундай шароитда Ака Бухор ва ҳофизу созандалар эҳтиёткорлик билан тўйга бориш йўл-йўриқларини тўй ўтказиладиган маҳаллаларнинг баобрў ва ишончли кишилари билан келишиб, сўнг режа тузардилар.

Ўша тўйлар ортиқча дабдабаларсиз, тасодифий меҳмонлардан холи равишда ўтказиларди.

Мен ўша вақтда Ўзбекистон Фанлар Академияси қошидаги Санъатшунослик илмий тадқиқот институтининг ёш илмий ходими эдим. Халқ анъанавий театри муаммолари билан қизиқишим туфайли, ўзимнинг илмий тадқиқот мавзуимдан ташқари, Ака Бухор ҳаёти ва ижодини ўрганишга қарор қилгандим, институт раҳбарияти эса бу ташаббусни маъқуллаган эди.

Мен биринчи галда Ака Бухор ижро этган эски қизиқчилик намуналари номини аниқлаш, ўзи ижод этган янги кулги томошаларининг ёдида сақланган матнларини қоғозга тушириш, қисқа ҳаёт йўлини ўз оғзидан ёзиб олишга қарор қилдим.

Ишни Ака Бухор билан бирга элга хурсандчилик улашаётган санъаткорларнинг тўйга хизмати жараёнига

иштирок этишдан бошладим. 1957 йилнинг июнь – ноябрь ойлари оралигида, асосан, Чорсу, Камолон, Чигатоё маҳаллаларида ўтказилган анчагина тўйларга бориб юрдим.

Тўйда Ака Бухор корфармон сифатидаги вазифасини меҳмонларга ҳозирланган жойларни ўз ихтиёрига олиш ва тўй эгалари билан ташриф буюрувчиларни кутиб олиш, хонанда-созандалар учун тайёрланган сўриларни (одатда иккита, жой кенгроқ бўлса, учта сўри қўйдирарди) кўздан кечириб, бир-иккитасини сўрига чиқариб, биронта куйни машқ эттиришдан бошларди. Гоҳ-гоҳида ҳофизлар учун ҳозирланган сўриларга чиқиб, болиш-ёстиқларни тўғрилаган, дастурхондаги у ёки бу нарсанинг жойини алмаштириб қўйгандай бўлиб, жамоа эътиборини ўзига, бўш ўринларга тортарди. Кейин тушиб, даврани айланиб, гўё тўй эгаларидан бири, айна замонда эса ўзини ўртани олиб борувчидек кўрсатарди.

Тўйга келувчилар жойларни тўлдириб, бир-икки пиёладан чой ичиб бўлгач, асосий хонандалар ҳовлига ташриф буюрар, Ака Бухор уларнинг ҳар бири билан кўпдан бери учрашмаган қадрдонлардай қучоқ очиб кўришиб, сўриларга таклиф этарди. Бу корфармон ва хонандаю созандалар ўйлаб топган спектаклнамо тартиб бўлиб, уни маъқул кўрган шодиёна сабабчилари учун тўй одоби ҳисобланар, бу эса маросимга алоҳида файз бағишларди.

Ҳамма жой-жойига ўтириб бўлгач, корфармон маросимнинг сабаби тўй эканлигини, меҳмонлар қатори санъаткорлар, хонандаю созанда, аскиячилар, улар қатори ўзининг ҳам ташриф буюрганини ҳамда ўртани олиб боришга масъул қилганини айтиб, тўйни очиб бериш учун тўй эгасидан ваколат олган одамга сўз навбатини берарди. Шундан сўнг навбат хонанда-созандаларга етар ва Ака Бухор уларнинг номларини айтиб, ҳурматларини ўрнига қўйиб, ўтирганларга таништирар; аввал қўшиққа, кейинроқ аскияга, ҳазил-мутойиба, ўйин ва

шунга ўхшашларга навбат берарди. Ўзи эса бир жойда турмас ёки ўтирмас, даврани айланиб, йиғилганлар эътиборини ижро этилаётган куй ёки қўшиқ маромига шундай маҳорат билан улаб юборардики, ҳаракатларида даъват аломати сезилмасди. Бу одам сиймосида масхарабоз - қизиқчилик билан корфармон – ўртакашлик бир-бирини тақозо этиб, уйғунлашиб кетганди. Шу сифатлари билан Ака Бухор кўпгина бошқа қизиқчилардан фарқ қиларди.

Ака Бухор санъатга қадам қўйибдики, одати, ҳаёт ва ижод тарзи масхарабозлик билан корфармон ва ташкилотчи-ишбошилиқни қўшиб олиб борадиган кимса бўлиб танилди. Санъаткорларнинг ҳам, халқнинг ҳам эътиборини қозонди. Юсуф қизиқ, Тўйчи ҳофиздек зотлар уни қадрлар, дорбоз Эгамберди Тошкенбоевлар сулоласи, янги цирк қизиқчилиқ санъатининг кашшофи Карим Зарифовлар эса уни ўз тадбирларига жалб этардилар.

Ака Бухор эски қизиқчилик анъаналарининг ижрочиси ва табдилчиси, замонга ҳамоҳанг янги кулги намуналар ижодкори, дор ости ва цирк томошаларининг ўзига хос иштирокчиси, бир сўз билан айтганда, ҳақиқий сўз устаси эди. Хипча, эгилувчан қомати, енгил сакрашию чаққон хироми, рақс тушиш лаёқати Ака Бухорга қўшимча ижро имкониятларини берарди. У хоҳ тўй, хоҳ сайил, хоҳ томоша бўлсин – ўтказилаётган ҳар бир тадбирнинг ўта ёқимтой вакилига, абжир жўрабошиси ва санъаткорига айланарди. Ўзининг шу сифатларини яхши билган Ака Бухор сепкил қоплаган юзи, сочи йўқ бошини жўрабошилигида ҳам, ижро этган томошаларида ҳам гоҳ ҳажв, гоҳ ҳазил таърифларда очиқ «савалар», қанча саваласа, шунча беозор, оқкўнгил, дангалчилиги жамоага шунча хуш ёқар, завқу шавқ бахш этарди.

Ака Бухор ўсмирликнинг саргардон йиллари Бухоро, Қўқон, Андижон, Самарқанд шаҳарларида юриб, маҳси-дўзлик билан кун кечирар экан, кўнгилочар ери чойхона

бўлди. Шу ерда улфатга қўшилиб, қизиқчи, аскиячи, хонанда-созандалар билан учрашди. Бу танишув оқибатида қўқонлик ҳофиз ва аскиячи Маҳкам ҳофиз, Эрка қорилар гуруҳи билан тўйларга бора бошлади. Унинг пайровлари, зийрак, зеҳнли муомаласи, шунингдек, енгил ўйинга тушиши Маҳкам ҳофизга ёқиб қолади.

Ўша кезлари Тошкентнинг Шайхонтовур бозоргоҳидаги машҳур Лангар ҳовуз атрофида жойлашган тўртта чойхона улфатбошилари Қўқонга келиб, Тошкентга таклиф этиш мақсадида ҳофиз, қизиқчи, аскиячилар ишини кузатиб юрган эканлар. Улар Тошкентга қайтиб, маъқул бўлганлар рўйхатини тузаётганларида Ака Бухорни ҳам эслашибди. Шу баҳона таклиф этилувчилар рўйхатининг бошида турувчи Маҳкам ҳофиз унга ҳам бирга боришни маслаҳат беради. Улар билан Тошкентга келган Ака Бухорнинг шу пайтдан бошлаб ҳаёти бир умрга Тошкент билан боғланиб қолади. Бу ердан вақти-вақти билан қўним топадиган жой қилиб туради. Мен учрашган мўъжазгина ташқари ҳовлиси ана шундай жойларнинг сўнггиси эди.

Ака Бухор билан бўлган учрашувларимиз шу ерда ўтарди. Мен, одатда, келишувга биноан, эрта билан соат еттига борар эдим. Суҳбатимиз Ака Бухор толиқиб, зерикканига қадар давом этарди. Шундан сўнг у нонушта қилиш учун чойхонага, мен ишимга кетардим.

Бу орада Ака Бухор икки дафъа илмий тадқиқот институтимизда ҳам бўлган. Институт ўша вақтдаги Ўзбек давлат филармонияси ўрин олган собиқ Колизей циркиннинг (кейин театр биноси бўлган) ҳовлисидаги икки қаватли иморатда жойлашган эди. Ака Бухор институт раҳбариятининг халқ санъати – мусиқаси, театри, дорбозлик ва циркчилари ҳаёти билан қизиқаётганликлари, буларнинг ҳаммаси тарих ва фан учун кераклигига қаноат ҳосил қилиб, мен билан бўладиган суҳбатларга иложи борича кўпроқ вақт ажратишга ваъда берган эди. Шунинг

оқибатида эрта билан бошланган суҳбатларимиз нонуштадан кейин ҳам давом этадиган бўлган.

Ака Бухор фаолиятининг яна бир ўзига хос хусусияти шунда эдики, у яратган ва ижро этган қизиқчилик намуналари орасида болалар тарбиясига бағишланган мавзудаги томошаларга кўп ўрин берилган. Бу ҳолатни эътиборда тутиб, мен ишни шу мавзудаги Ака Бухор томошаларининг матнини қоғозга туширишдан бошлашга қарор қилдим.

Лекин бу ишни 1958 йилдан бошладим. Сабаби 1957 йили аспирантурага кириш имтиҳонларига тайёрлангандим. Ака Бухор иштирок этадиган тўйларда бўлдим, ҳаёт йўли ва репертуарини унинг хотираларида жонлантириш учун кўмаклашишга ҳаракат қилдим.

1958 йили Ака Бухор табдил қилган ва ўзи ижод этган, кўпроқ ёшлар тарбиясига тааллуқли бўлган комедияларнигина қоғозга туширишга улгурдим, холос.

Уларни Ака Бухор халқ сайиллари, канал, ГЭС қурилишлари, тўй, дор ости ва янги цирк майдонларида маҳорат билан ижро этган. Бу томошаларнинг муҳим жиҳати халқнинг ҳозирги кундалик ҳаёти билан узвий алоқадорлигида, замонавийлигида эди.

Ана шундай пьесаларнинг ҳам саноғи йўқ, режамиз эса катта – уларнинг барини қоғозга туширишимиз лозим эди.

Афсуски, 1958 йил ёз-куз мавсумидан кейин Ака Бухор билан кўришиш насиб этмади. Узуқ-юлуқ хабарларга кўра, Тожикистоннинг турли шаҳарлари, кўпроқ Душанбе томонларда эканлигини эшитишдан бўлак маълумотга эга бўлмадим.

АКА БУХОРНИНГ ЎЗИ ҲАҚИДА АЙТГАНЛАРИ

Биринчи суҳбат

Менинг отам – Зокиржон, бухоролик экан. Ўсмирлик даврида Қўқонга келиб, ўз касби – косибчиликни (маҳсидўз) давом эттириб, Ғофуржон исмли устага халфа тушади. Йиққан пулидан орттириб, боғли ҳовли-жой сотиб олади. Кейин қўқонлик бўлмиш менинг онам Муаззамойга уйланади. Улар менгача бир ўғил, бир қизни бинога келтирганлар. Ҳар иккиси ҳам ҳозир ҳаёт эмаслар.

Акам мендан 5-6 ёш катта бўлиб, дадамдан косибчиликни ўрганган.

Онам менга ҳомиладорлик даврида отам касал бўлиб қолади ва онамга: «Агар мен фарзанд дунёни кўргунча вафот этсам, ўғил бўлса, исмини Бухоржон, қиз бўлса, Муҳаррамхон қўйинг», – деб васият қилган эканлар. Мен туғилгунча у киши вафот этган ва онам отамнинг васиятига биноан, менинг исмимни Бухоржон қўйганлар. Отам билан унинг маҳсидўз устози қадрдон бўлгани учун биз тоға тутинганимиз жўнидан, у кишининг паноҳида қолдик. Акамнинг ёнида мен ҳам косибчиликни ўрганавердим. Бухорода амакиларим бўлиб, чамаси 10 ёшимда келиб, ҳовли-жойни устага қолдириб, бизни Бухорога олиб кетди. Биз у ерда 3 йил турдик. Шу орада Бухорога ҳам поезд келган эди. Кейин бизни тоғам яна Қўқонга олиб келиб уйимизга қолдириб кетди. Яна Ғофуржон тоғамиз паноҳида яшайвердим. Онам ҳам биз билан бирга ишлаб, косибчиликни ўргана бошлади. Боғдан чиққан маҳсулотни уста кузда улгуржигга сотиб, бизга кийим-бош қилиб берар эди. Тоғамиз фақат ўзи косиб бўлмай, устакор ҳам эди. Кўп симкорлари бор эди. Кўп ишлашига қарамай, онам ярим симкорликдан¹ чиқа олмади. Маҳалла гулув қилиб онамни ва

¹ Симкорлик – ёлланиб ёки шогирд ҳолида ишлатиладиган одамга ишбай асосида тўланадиган иш ҳақи; шу иш ҳақига кун кўрувчи киши; маълум эваз учун ишлаш.

акамни бутун симкорга ўтказишни Гофуржон тоғамиздан илтимос қиларди. Гофуржон тоғамиз «арвоҳи пир» беришлари керак дерди. Боғнинг бир йиллик мевасини қирқ сўмга ғўралигида сотиб, яна ўттиз тўққиз сўм қарз бўлиб, акам бутун симкор, мен эса ярим симкор бўлдик. Онамиз – ўша-ўша. Бир йил мобайнида қарзни зўрға уздик. Бу орада онадан ҳам ажрадик. Онамиз ҳаётлигида Гофуржон тоғамиз: «Сен ҳам бутун симкорликка ўт», – деди. Аммо «арвоҳи пир»нинг адабини еганим учун ҳаммасидан воз кечиб, онам билан маслаҳатни бир ерга қўйиб, ундан беш сўм олиб, Андижонга қараб қочдим. Бир оз совға олиб, кошибкор растасининг оқсоқолининг олдига бориб, бирон устакорга ишга жойлаштиришни илтимос қилдим. Аммо, у қайси устага рўпара қилмасин, бу нима иш қилиб берар эди, деб ҳеч ким унамади. Хўрлигим келиб: «Олдин ишимни кўринг, кейин домонгир бўлинг», – деб йиғлаб туравердим. Охири Акбаржон деган бир уста мени олиб кетди. Унинг устахонасидаги усталар икки танга билан ишлар эканлар-у, аммо ҳаммасининг олтмиш-етмиш сўмдан қарзи бор экан. Мен ишқибоз ва ишчан вақтим, ҳафтасига ўн беш дона маҳсини битказдим. Устакор ишимдан хурсанд бўлиб, мени бош-оёқ кийинтириб, кейин: «Уч ой ишлайсан, бу гаров пули, агар айнатувчиларнинг сўзига қулоқ солиб кетгудек бўлсанг, ҳаммасини ўн ҳисса қилиб олиб қоламан», – деб писанда қилди. Мен ишлаган пулларимни онамга жўнатавердим. Кўпинча унинг ўзи келиб-кетар ҳам эди. Шундай қилиб, Мулла Акбар даргоҳида етти йил қолиб кетдим.

Шу орада мардикорга олиш бошланди. Мен Қўқонга қайтиб келдим. Бу ерда ҳам мардикорга борасан деб, тинчителишмади. Сўнгра Бухорога қараб қочдим. Хужжатимни кўриб, рус фуқаросисан, деб шаҳарга киритилишмади. Сўнгра Самарқандга келдим. Бу ерда Мулла Ҳасан деган устакорникида маҳсидўзлик қилдим. У ерда бир йил туриб, Қўқонга қайтдим. Бу ернинг Болтакўприк деган

маҳалласида самовар бўлиб, жуда обод, санъаткорлар шу ерда тўпланишар эди.

Мен у вақтгача улфатларга аралашиб, қувнаб, овуниб юрар эдим. Менинг қувноқлигимни билган санъаткорлар ўзлари билан бирга Сўхга, тўйга чиқиб келасиз, дедилар. Мен Маҳкам ҳофиз, Эрка қори билан бирга эдим. Мени ўйинга тушиш лаёқатим бўлиб, ўйиним уларга манзур бўлди. Шунинг учун ҳам Тошкентда Шайхонтоҳурдаги самоварчилар ўзларига санъаткорларни тўплаш ҳақида маслаҳатларида менинг устимда гап кетган. Тошкентга таклиф олганмиз. Шу сабабли мен Маҳкам ҳофиз, Ҳамроқул қори, Маҳкам қори (Ҳамроқул қорининг шериги), Тоштемир қори (ҳофизлар) билан Тошкентга келдим. Эрка қори: «Кўзим ожиз, қийналиб қоламан», деб келмади.

Шайхонтоҳурда рамазонни ўтказгач, Тошкент князи Ўрдага самовар қуриб, кечқурунги чойга ўн беш тийиндан чек сотиб (чойни бепул) ўйин-кулги қилди. Шу билан Тошкентда номим тарқалиб, мен, асосан, қизиқчилик қиладиган бўлдим. Менга қизиқчилик дўпписини Тўйчи ҳофиз кийгизди.

Энди шу ерда тўхтанг: айтганларимнинг тафсилотини гапириб берай, эслаб қолиб уйда ёзиб олинг. Бунда тонг отмайди. Бугун зерикдим...

*Шу зайл биринчи суҳбатимиз тугади.
1958 йил 27 октябрь*

Иккинчи суҳбат

Шундан сўнг мен касибчиликни тамомила ташлаб, қизиқчилик касбини қила бошладим. Тошкент Қаландархонасидаги курашхонада бир йил ишлаб, кейин ҳозирги «Спартак»² стадионининг ўрнидаги Азимбойвачча циркида ишладим

² Ҳозир бу ерда автобуслар бекати ва енгил машиналар турадиган жой бўлиб, Чорсу бозорига кираверишдадир.

(1918 йилнинг ёзида бўлса керак). У билан ойлик ҳақида келиша олмагач, Жангтоҳдаги самоварга ўтиб, мавсумий улфатчилик, қизиқчиликлар ташкил этдик. Шундан сўнг у паркка айланди. Мен ҳам ҳар ёз мавсумида Қўқондан созандаларни йиғиб келадиган ва уларнинг ишига бош бўладиган бўлиб қолдим. Шу-шу, Тошкентдан қадамим узилмайдиган бўлиб қолди. Ер ислоҳоти даврида тўрт ой Охунбобоев билан бирга юрдим, ундан сўнг турли каналлар, Каттақўрғон сув омбори қурилишида қатнашдим. Каттақўрғон сув омбори қурилишида мен билан Эрка қори (ашулачи), Комил қори Қулжонов, Пўлатжон Норматов (бу ҳам қизиқ эди), Юсуфжон қизиқ, Сулаймон қори (марғилонлик), Мамажон Маҳсум, Усмон қори (марғилонлик), Мамаюнус ака, Шерқўзи (ашулачи) бирга томоша кўрсатардик.

Бу орада 1937 йили ўзбек адабиёти ва санъатининг Москвадаги ўн кунлиги, 1939 йили кўрғазмаларда ўзбекистонлик қизиқлар, дорбоз-цирк жамоалари билан қатнашдим.

Ундан кейин Фарҳод канали қурилишида концерт билан қатнашдим: мен Бекободга келдим. Одамлар ишляпти. У ерга Қува театри келиб концерт қўяётган экан. Мен уч кун туриб Қўқонга кетдим ва 19000 сўмга ҳовлини сотиб, 3000 сўмни бола-чақага ташлаб, қолганига самоварга дастгоҳ сотиб олиб, тўғри яна Бекободга қайтдим. Бир самовар очиб, халққа хизмат қила бошладим. Самоварни қайнатаман, кўмирни болалар станциядан ўғирлаб келтирадилар. Улар – олтита. Ёнимиздаги ошхонани сув қайнатиб, бепул сув билан таъминлайман. Ошхона эвазига бир пақир суюқ ош беради. Мен суюқ ошни болаларга бераман ва ўзим ҳам овқатланаман. Самовардан фойда олмайман. Чунки чойни халққа бепул бераман. Куни билан самоварни ҳалиги болалар қўяди, ўзим Қува театри артистлари билан концертда қатнашаман.

Бир кун каналнинг маъмурлари мени чақиртиришди. Ҳеч кимнинг буйруғисиз менинг қилаётган илтифотим-

нинг сабабларини сўрашди. Мен халқ одами ва бутун бори халқникилигини айтдим. Шундан сўнг олтига бола ва менга кунига б дондан нон тайин қилишди. Шу алпозда Фарҳод каналида ишлайвердим. Бу орада мени ҳарбийга олиш ҳақида повестка чиқди, лекин мени олиб қолишди. Ундан кейин мен Қувага бориб, театр ташкилий ишларини ривожлантиришда иштирок этдим. Санъаткорларни йиғишга ёрдам бериб, ишни юриштириб юбордик.

Шу орада уруш тугаб, дорбозлар тўдаси билан Тошкентдан Тожикистонга чиқиб кетдик (Усмонжон дорбоз, унинг ўғли – дорбоз, менинг шогирдим Ҳошим қизиқ, Маҳкамжон дорбоз, Эргаш сурнайчи ва мен). У ерда учтўрт ой ишлаб, Фарғонага қайтдим. Тошкентга Усмонжон келиб, ҳисоб-китобни қилиб кетди. Қиши билан мен тўйларда юрдим. Бундан кейинги ҳаётим ҳам шу зайлда кечаверди. Гоҳ Қўқон, гоҳ Тошкентдаман. Мана шу кичкина кулба бу шаҳри азимдаги қароргоҳим.

Мен билан томошаларда қатнашган қизиқчиларнинг саноғи йўқ. Ўзим яратганларим ҳам кўп. Шулардан айримларининг номини айтаман:

1. Келин тушди.
2. Заркокил.
3. Сирка тароқ азизлар.
4. Атторлик.
5. Новвой мардикор.
6. Тол кесди.
7. Шайтон.
8. Ўлик сотди.
9. Кетмон талаш.
10. Тўрт жинни.
11. Қотирма.
12. Кигиз ўғриси.
13. Саргарошлик.
14. Дор.
15. Жувозкашлик.

16. Новвойлик.
17. Эшак сотди.
18. Саодатхон.
19. Олти аҳмоқ.
20. Дурбин.
21. Овчи.
22. Сув – (антре).
23. Қалпоқ гарови.
24. Қоп гарови.
25. Ўт ўйини.
26. Андрюшка.
27. Асалари.
28. Олти бола.
29. Икки бола.
30. Уйдан уйга кўчиш.
31. Ака-укалик.
32. Дилхирож.
33. Жулқинбой.
34. Бал маскарад.
35. Общий танец.
36. Буфет.
37. Марусяхон.
38. Нон яшириш.
39. Рўмолчани ўйнатиш.
40. Калиш юргизиш.
41. Саллотбозлик.
42. Жиловиска.
43. Халтура театр ва отарчиларга бағишланган қизиқчилик.
44. Бутилкачи болалар.
45. Эшони раис.
46. Алла-алла, болам.
47. Сен ишлайсан, мен ишламайман ёки дангаса.

*Қизиқлар
репертуаридан
циркка олинган*

1958 йил 29 октябрь

САОДАТХОН

Бу пьеса паранжи ташлаш даврида Комил қори, Ака Бухор Зокиров, Пўлатжон Норматовлар томонидан тайёрланиб, ўзлари иштирокида ижро этилган. Ёзиб олиш кейинга қолдирилди.

ИККИ БОЛА

ҚАТНАШАДИЛАР:

1-бола (тоға)

2-бола (амаки)

Ака Бухор

Мулла Мамажон ва ҳофизлар

Ҳофизларнинг ашуласи тўхташи билан, халқ олқиши. Ундан кейин қизиқ Ака Бухор даврага чиқади.

Ака Бухор. Раҳмат, шу халқни хурсанд қилган ука-хонларимиз бизни ёшимизга кириб юрсин. Шу ашулачиларни ашуласига қулоқ солган ёш кадрчаларимизга ҳам раҳмат, шу кадрчалар яшасин, ўқисин, ўссин. Ўрта ёшларни ўрни йўқолмасин. Ўрта ёшлар, қариларни ўрнини йўқланглар. Қарилар, бир юзу йигирма бешга киринглар, кейин дунёга қайтиб келмасанглар ҳам, мен рози.

Энди, Мулла Мамажон, мен бир ишдан хурсандман.

Мулла Мамажон. Нима ишдан хурсандсиз?

Ака Бухор. Ашу кадрчалардан хурсандман.

Мулла Мамажон. Нимага хурсандсиз?

Ака Бухор. Ҳа, шу кадрчаларни камчилиги йўқ деб хурсанд бўламан.

Мулла Мамажон. Ия, буларди камчилиги бор.

Ака Бухор. Йўқ.

Мулла Мамажон. Бор!

Ака Бухор. Э... Э... Мен сизни гапингизга энди тушундим. Гапингизнинг маъноси ёш кадрчаларни дадалари, ойилари, акалари, боринги, ўзларидан каттакон одам чақирганда ширин қилиб «лаббай» дейдими, қўпол қилиб «ҳа!» дейдими – қайсисини чақирганда «лаббай» деса, ширин, озода, чиройли, бировди гапини қулоққа оладиган, одобли йигит бўлади; қайсиниси қўпол қилиб «ҳа!» деса, дангаса, ялқов бўлиб, тошбақасурат бўлиб доскага тушади. Мана, мен уч марта чақираман: «ҳа, кадрчалар» деганда баравар «лаббай» дейишса, шундан биламан – қайсиси «ҳа!» деса, дангаса – ўша, қайсиси «лаббай» деса, ширини – ўша. Бунга Мамажон акани қўшмайсизлар, Мамажон акани «лаббайи» заводнинг гудоги билан баравар. Мана, мен энди сизларни чақираман: «Ҳа, кадрчалар!» Улардан бири «лаббай», иккинчиси «ҳа» жавоб беради. Ҳа, лаббай деган тилингизга шакар. Ана, топдим битта дангасасини. Отажон пучуқ дангаса экан.

Ака Бухор. Ҳа, кадрчалар!

Овозлар. Лаббай!

Ака Бухор. Яшанглар, ўқинглар, мулло бўлинглар, катта йигит бўлинглар, менга ўхшаган чиройли бўлинглар. *(кулги)*

Энди, мен чақираман. Биттангиз «амаки» деганда «лаббай» деб чиқасиз, биттангиз – «тоға» деганда. Ҳа, кадрчалар! *(«Лаббай» овози)*. Мана бу неча пуллик?

Овозлар. Беш сўмлик.

Ака Бухор. Мана бу неча сўмлик?

Овозлар. Беш сўмлик.

Ака Бухор. Иккови неча сўм?

Овозлар. Ўн сўм.

Ака Бухор. Ўн сўм нимага?

Овозлар. Мукофотга.

Ака Бухор. Кимлар олади мукофотни?

Овозлар. Яхши ишлаганлар олади. Дангасалар тошбақасурат бўлиб доскага тушади.

Ака Бухор. Ҳа, баракалла, шуни билсангиз, мен битадан «амаки», «тоға» деб чақираман, лаббай деб чиқасиз. Қайсингиз лаббайни яхши айтсангиз, мукофотга ўшанингиз эга бўласиз. Шу шарт биланки, шу бугундан бошлаб ўзингиздан катта биров чақирса, лаббай дейиш. Мана мен чақираман: Амаки, ҳай!..

Биринчи бола. Лаббай! (*ўртага чиқади.*)

Ака Бухор. Менинг кимим бўласиз?

Бола. Амакинг бўламан.

Ака Бухор. Яшанг, катта бўлинг, отангизнинг ўрнини йўқланг, амаки. Тоға, ҳой!

Иккинчи бола. Лаббай! (*чиқади*)

Ака Бухор. Менинг кимим бўласиз?

Иккинчи бола. Тоғанг бўламан!

Ака Бухор. Ҳа, баракалла! Сизнинг исмингиз нима?

(*Биринчи бола отини айтади.*)

Ака Бухор. Тоға, сизникичи?

(*Иккинчи бола ҳам айтади.*)

Ака Бухор. Йўқ, ҳар икковингизнинг ҳам отингиз ёқмади. Энди сизларга ўзим от қўяман.

Улар. Хўп, майли.

Ака Бухор. Амакининг отлари – Раҳматилла тумшуқ, тоғамнинг отлари – Убайдулла қийшиқ. Раҳматилла тумшуқ, ҳай.

Биринчи бола. Лаббай!

Ака Бухор. Тилингизга шакар. Убайдилла қийшиқ, ҳай...

Иккинчи бола. Лаббай!

Ака Бухор. Тилингизга асал, асал, асал (*келиб белини қўли билан ушлаб ялайди*). Мамажон ака!

Мулла Мамажон. Лаббай!

Ака Бухор. Ҳеч ишдан хабарингиз борми?

Мулла Мамажон. Ҳа-йўқ!

Ака Бухор. Менинг амаким билан тоғам жуда ҳам ширин экан. Айниқса, амакимдан ҳам тоғам жуда ширин экан. Ишонмасангиз, сиз ҳам тушиб, ялаб кўринг-а, тоғам бетини ўн бир кундан бери юлмаган экан. *(Ҳар икки-сига дўпти кийгизилади).* Амаки!

Биринчи бола. Лаббай.

Ака Бухор. Ўнг қўлингиз қайси?

Биринчи бола. Мана бу *(кўтаради).*

Ака Бухор. Сизнинг ўнг қўлингиз-чи?

Иккинчи бола. Мана бу *(кўтаради).*

Ака Бухор. Ўнг оёқларингиз қайси?

Болалар. Мана бу.

Ака Бухор. Ўнг оёқни кетига босадими, олдига?

Болалар. Олдига.

Ака Бухор. Сизлар кимнинг фарзанди?

Болалар. Замон фарзанди.

Ака Бухор. Олдинга юрасизми, кетинга?

Болалар. Олдинга босамиз, олдинга.

Ака Бухор. Қани, бўлмаса, олдинга босганимизга бир ўйнаб рақс қилайлик. Мамажон ака, чолғунгиз борми?

Мулла Мамажон. Бор.

Ака Бухор. Қани, бир «сигнал» чалинг, бир машқ қилиб ўйнаб берай *(ўйнашади).*

Ака Бухор. Ўртоқлар, ҳар кимга ҳам халқ баҳо беради. Менинг фикримча, иккови баравар ишлади, сизлар қандай ўйлайсизлар?

Одамлар. Бизнингча ҳам иккови баравар ишлади.

Ака Бухор. Амаки!

Биринчи бола. Лаббай!

Ака Бухор. Тилингизга шакар! Чолқиллаб келинг. Мана бу беш сўм сизга мукофот. Сизга ҳам тоға. «Лаббайни» эсинглардан чиқарманглар.

Ху-ху-ху *(ийглайди).*

Биринчи бола. *(Тоға).* **Иккинчи бола** *(Амаки)* *(бара-*

вар). Нимага йиғлайсиз?

Ака Бухор. Мана, мен дангасалигимдан мукофот эга бўлмадим.

Тоға ва Амаки (баравар). Сиз ҳам яхши ишласангиз, бўлмайдами? Яхши ишласангиз биздай мукофот оласиз, фаровон яшайсиз.

Тамом

(Бу қизиқчиликни Ака Бухор «Ер ислоҳоти» ва «Ҳужум» даврида яратган экан.)

ОТА ВА ЎҒИЛ

ҚАТНАШАДИЛАР:

Ота (Ака Бухор)

Ўғил

Опоқ дада (Мулла Мамажон)

Ота. Ўртоқлар, қаҳрамон, меҳнаткаш оналар, ҳам укалар, ҳам опа-сингиллар! Ҳар бандаи мўминни фарзанди бўлсин, қобил бўлсин, ювош бўлсин. Менинг ҳам кўзимнинг оқи-қораси – биттаю битта фарзандим бор. Кўп шўх, ўйинқароқ. Билмадимки, унга энаси сабабкорми ёки мен сабабкорми? Мана мен ҳозир бир пачка папиросга юборган эдим, шу вақтгача доми-дараги йўқ. Мен бир чақирайчи, овози чиқармикан. Ўғлим ҳой!!! (*Ўғил овоз бермади.*) Ана, айтмадимми, ўртоқлари билан ўйнаб кетган, ана энди мен яна чақирайчи, кўққанидан келар. (*Қаттиқроқ аччиқ билан*) Ўғлим, ҳой ўғлим!!! (*Ўғил орқа томондан қаттиқ «Ҳай-ҳай, ҳой-ҳой» деб яқинлашаверди.*) Қаерда юрибсан, тирранча? Мен сени ишга буюрсам-у, шу вақтга давр юрасанми?!

Ўғил. Кимни ишга буюрган эдинг?

Ота. Сени.

Ўғил. Ҳа, мени нимага юборасан? Менинг тенгим бўлмасанг, менинг ўртоғим бўлмасанг, мени оғайним бўлмасанг. Эҳ-ҳе, сени кўру – мени кўр. Сал нарироқ туриб гапир, менга тупугинг сачраяпти. Аҳволингни қара, кўйлагингни ёқаларини қара. Бор, ўз бараваринг билан гапириш. Мени вақтимни бекорга олма, ишга кечикаман.

Ота. Ҳой бола, шунчалик халқди ичида мени ер билан битта қилиб, обрўйимни тўкмагин, берган тузимга, биласанми, нима қилиб юбораман?

Ўғил. Туриш-турмушинг шу бўладиган бўлса, сенда обрў нима қилади? Менга туз берганмисан, берган тузингни ҳисобла, магазиндан қанча туз берган бўлсанг, олиб бераман.

Ота. Унақа шаккоклик қилма, оқ қилиб юбораман.

Ўғил. Вой жинни, вой жинни. Бизни қандай қилиб оқ қиласиз? Бизни рандалайсизми? Сиз агар оқ қиладиган бўлсангиз, биз кўмирхонага кириб, қоп-қора бўлиб чиқаверамиз. Ўзингизни қилган ишларингизни биласизми? Тўйма-тўй юриб, бутилкаларди йиғиштириб юрасиз. Ўшани ҳам сотиб, ароқ олиб ичяпсиз. Қандай қилиб сизни ота дейишга менинг тилим келишади? (*йиглаб юборади.*)

Ота. Нимага йиғлайсан?!

Ўғил. Уйга борувдим, бувим уришиб берди. Пуллар қани, деди. Бувим қўшниникига чиқиб кетганини пойлаб туриб, сен секин бориб, менинг ва бувимнинг пулини олиб чиқиб, уни ҳам ичиб қўйиб, қолганини беданага бой берибсан. Мана, энди уйга бора олмай юрибсан. Шунинг учун афсусланиб йиғладим. Куюнганимдан.

Ота. Нимага куюндинг?!

Ўғил. Ахир, мениям ўзимга яраша обрўйим бор, ўртоқларим бор. «Бухорхон даданг борми» деб сўрасалар, нима дейишимни билмаяпман. Йўқ десам, борга ўхшайсан, бор десам, йўққа ўхшайсан – шунга куюнаман.

Ота. Куйинма, бор деявур, ўғлим!

Ўғил. Эй, жон дада, бор дейин дейман, тилим бормаяпти.

Ота. Нимага тилинг бормайди, «бор» дегин.

Ўғил. Эй, миянгиз йўқ экан-э! Тил келишмаганининг сабаби ҳамма ўртоқларимнинг дадаси меҳнатга бўйин бериб, ҳар бир ташкилотларда ишлашиб, ипакли устбошларни кийишиб, озода бўлишиб, ота, эна, бола бирликда меҳнат қилиб, меҳнат орқасида дам олиш кунлари ҳаммаси оқ гул, қизил гулдек яшнашиб кўчага чиқишади. Шунинг учун мен отам бор дейишга тилим бормайди.

Ота. Эй, бундай дегин! (*Ўзининг пешанасига уради.*) Яша, ўғлим, берган тузимга розиман. Ўғлим, сенинг га-

пингга кираман. Бундан буён кўчадаги бемаъни улфатларди гапига кирмайман, сендан эшитган гапим баданбаданнимдан ўтди, ўғлим. Ҳозир сен билимли бўлиб, ақлинг ортгани орқасида шунчалик бизга қилган фойдали насиҳатларингга биноан, сен ҳам яйраб ўртоқларингдек: «Дадам бор!» – дегин. Мен ҳам шу турган қаҳрамон меҳнаткашлар ўртасида жонимни фидо қилиб, эртадан ишга боришга, меҳнатга бўйин беришга қаттиқ ваъда бераман. Меҳнат билан яшаймиз. Сен, энанг, мен – учаламиз меҳнат қиламиз.

Ўғил. Энди дадам бор деб айтаверайми?

Ота. Айтавер, ўғлим!

Ўғил. Ашу ваъда – ваъдами?

Ота. Ваъда.

Ўғил. Ҳа, акангни дадаси! (*Қаҳ-қаҳ уриб кулиб, хурсанд бўлади.*) Дада, ҳой...

Ота. Лаббай!

Ўғил. Тилингизга шакар, дадажон!

Ота. Ўғлим ҳой...

Ўғил. Лаббай...

Ота. Тилингизга асал.

Ўғил. Қўйинг, тагин бемаза бўлиб айниясиз-а.

Ота. Айниганим йўқ, ўғлим, айнимаيمان.

Ўғил. Бўлмасам, бизни асал қилиб қўйиб, буларга киллаб сотиб юбормоқчимисиз?

Ота. Э... Ўғлим, у фикрларга келманг. Яъни асал деган ширин бўлади. Фарзанд деган ҳам ота-онага жуда ширин бўлади.

Ўғил. Дада, жуда мени эҳтиёт қилиб ширин қилган экансиз-а? Хўп асраган ҳам экансиз-у, жиндек камчилик бўлиб қолган эканда. Танамни салқинга қўйган экансиз, бошим офтобда қолган экан. Уруғ боғлаб кетибман. Ундан кейин жуда ширин бўлиб кетибман. Қани, бетимни бир ялай-чи. (*бетини ялаб, қаҳ-қаҳ уриб кулиб.*) Вий, ширинман-а, жуда ширинман-а. Дада, сиз

ҳам ширин бўлдингиз, мен ҳам ширин бўлдим, энди битта гапим, ростини айтасизми?

Ота. Айтаман, ўғлим.

Ўғил. Айтсангиз, мени ким туққан.

Ота. Ҳа, сени бувинг туққан.

Ўғил. Вой жинни, вой шинни.

Ота (*кулиб*). Ҳа, ўғлим, нимага бундай деяпсан?

Ўғил. Ҳа, мени бувим туққани йўқ.

Ота. Ҳа, бувинг туққан бўлмаса, ким туққан?

Ўғил. Қўшнимиз туққан, қўшнимиз.

Ота. Эй, ўғлим, ёшлик қилмагин, қўшнинг туққан эмас. Ўша иморат қилаётганимизда қўшнимизникидаги ўрик тагида беланчакда ётгансан. Ёш эдинг, билмайсан-да, ўғлим.

Ўғил. Ҳа, билмайман-да. Дада, дада.

Ота. Лаббай!

Ўғил. Бу ерда биров ашула қилади, биров ўйинга тушади. Битта бола ҳадеб, опоқ дадамга бораман деб, йиғлайверган эди, унияш шу ерга олиб келдим.

Ота. Кимни?

Ўғил. Укамни. Бувим айтдилар-да, олиб бор опоқ дадасини кўрсин, ҳам томоша қилдириб кел деб.

Ота. Қани?

Ўғил. Мана, дада. (*Қўйнидан қўғирчоқни олиб*) Лў-лў-лў, йиғлама-йиғлама.

Ота. Олиб кел-чи, мен бир суяйин. (*Ўғил бераётган «бола» қўғирчоқ йиғлайди.*)

Ўғил. Э... Нимага сизга бормайман деб йиғлаяпти десам, у ёқда опоқ дадамни кўриб қолган экан.

Ота. Майли, агар укангни опоқ дадаси билан вақти чоғ бўлса, аввал опоқ дадасига олиб бор.

Ўғил. Ана, дада, опоқ дадасига бердим, опоқ дадасига дарров борди. Бу опоқ дадасини яхши кўрар экан, опоқ дадаси бунга яхши кўрар экан.

Ота. Ҳа... опоқ дадаси яхши кўрар эканми?

Ўғил. Ҳа.

Ота. Қани, яхши кўрса, бир марта суйиб қўйсин-чи.

Ўғил. Опоқ дада-ҳай.

Опоқ дада. Лаббай!

Ўғил. Набирангизни эркалаб бир суйиб қўйинг, дадам бир кўрсин. (*У суйиб қўяди.*) Ана, кўрдингизми, дада, эшитдингиз ҳамми?

Ота. Йўқ, эшитганим йўқ.

Ўғил. Дада, шу дангасалик орқасида қулоқларингиз ҳам том бўлиб кетган экан-да. Яшанг, опоқ дада, юз йигирмага киринг, сиз ҳам шундай чабира кўринг, тўй кўринг, энди шу укачамнинг номидан сизга дўппи кийгизамиз. (*Кулги келтирувчи масхарабозлик дўпписи кийгизилади, буни кўрган ота*)

Ота. Олиб кел, мен ҳам бир суяйин.

Ўғил. Опоқ дада, укамни беринг, дадам ҳам бир суйсин. (*бола унамайди.*) Дада, дангасалигингиз ҳидини шу ҳам билган экан-а.

Опоқ дада. Бўлмаса, ўғлим, буни тўсиб бер, мени бенамоз қилиб қўймасин.

Ўғил. Опоқ дада, намоз ҳам ўқийсизми?

Опоқ дада. Ҳа.

Ўғил. Яшанг. Олиб келинг, мен тўсиб берай. (*Қўлидан олиб тўсади. Яна олиб бориб беради.*) Дада, мен бувимга айтаман, сизга ҳам яхши дўппи олиб кийгизамиз. Ундан кейин чиройли бўласиз. Сиз бўласиз, қўлтигингизда биз бўламиз, ёнимизда бувимиз бўлади, опоқ дадам бўлади, укамизни яслига олиб борамиз, биз ишимизни қилаверамиз, эна, бола, ота меҳнат қилиб, роҳатини кўрамиз. Яшасин меҳнатга бўйсунган қаҳрамон меҳнаткашлар, битсин дангаса, ялқов безорилар. (*Муסיқа билан ўйнаб чиқиб кетадилар.*)

Тамом

(*Бу қизиқчиликни Ака Бухор Иккинчи жаҳон урушидан кейинги йиллари яратган.*)

ҚҰРҚОҚ

ҚАТНАШАДИЛАР:

Қўрқоқ

Ботир – штаб начальниги

19 та қизил аскар

20 та немис асирлари

Қўрқоқ. Ўртоқлар, қўрқоқлик кони бир зиён. Ҳар бир ишда ҳам орқага ташланишлик бўлмайди. Олдинга боссангиз, ишингиз олдинга кетади. Фронт вақтида биз ҳам манави ўртоғим билан бир маҳалладан бўламиз – фашистларни қиришга бирга бордик. Боргандан кейин икковимизни икки жойга разведкага қўйишди. Мени бир ўрмонзорга қўйишди. Биз ўн киши эдик. Биздан нарироқда ўртоғим ҳам шериклари билан ўн киши эди. Ўнови ҳам довюрак. Йигирма немис бир офицери билан бир жойда ётган экан. Ҳалиги шерикларимизни ҳам чақириб, мендан бўлаги уларди олдига секин борди, ўн тўққиз киши бўлишиб. Бизнинг бир довюрагимиз бир қилич билан уларнинг командири калласини олибди. Бир маҳал бизнинг ўн тўққиз қизил аскаримиз ҳалиги йигирмата немисларди ўраб олди. Шунда мен қўрқоқлик қилиб, дарахтни қучоқлаб, унга пайванд бўлиб, ўртада қолдим. Шерикларим мени кўрмайди, мен шерикларимни кўриб турибман. Ҳалиги немислар қалтир-қалтир қилиб титраб яроғларини ташлаб юборди. Бизникилар йиғиштириб олди. Менинг хаёлимга келдики, улар мендан қўрққанидан яроғини ташлади. Лекин мен ўзим дарахтга қўшилиб кетганимдан беҳабар эканман. Бирдан йигирмата немисни бизнинг ўн тўққиз қизиллар олдига солиб, асир қилиб ҳайдаб олиб кетишаётган эди, мен ўзимни эсон-омон дарахтдан ажратиб олиб, штабга хабар бераман деб кетаётсам, бир немисларнинг командири осмонга қараб чўзилиб ётган экан. Дарров ёнимдан қилични олдим. У қўлини, бу қўлини, икки оёғини чопиб ташладим,

шошилиб штабга келиб маълумот бердимки, ҳозир йигирмата немисни бизнинг шерикларимиз ўрмонда ушлаб олиб келяпти. Мен сизга хабар берай деб, келаётган эдим, бирдан ўрмонда уларди қочган командирини кўриб қолиб, икки оёқ, икки қўлини чопиб ташладим.

Ботир. Икки қўл, икки оёғини чопгандан кўра тириклайин олиб келаверсанг бўлмасмиди.

Қўрқоқ. Мендан довюрак аскарларимиз унинг бошини олиб, танасини ташлаб кетишган эди-да.

Ботир. Бўлмаса, ўликди чопибсан-да.

Қўрқоқ. Эй, ўртоқ начальник, ўликка кучим етмай, тирикка етармиди?

Ботир. Бўлмаса, сен беш-ўн сутка қамоқда тура турчи, зора довюрак бўлиб қолсанг. *(Шу вақт 19 аскар 20 немис асирини ва офицернинг калласини олиб келадилар.)* Яшасин довюрак қизил аскарларимиз, йўқ бўлсин қонхўр душманлар!

Тамом

(Мазкур қизиқчиликни Ака Бухор Иброҳим қизиқ билан бирга яратиб, Иккинчи жаҳон уруши йиллари сайилларда, дорбозлар, сайёр цирк томошаларида, канал қазувчилар ҳузурида ижро этган.)

ШҶХ БОЛАЛАРГА

ҚАТНАШАДИЛАР:

Ака Бухор

Мулла Мамажон

Ака Бухор. Ўртоқлар, ҳимматли оналар, ҳар қандай мўминди фарзанди бўлсин – ювош бўлсин, қобил, одобли бўлсин! Эрта билан туриб, барвақт мактабига борсин, мактабдан келиб, дарсини тайёрласин; ўйнасин-кулсин, яшасин, тўйларга борсин; бутилка йиғиштирмасин, шиша жанжалини қилмасин; дадасидан мактабга кетаётганда пул сўраса, дадаси, нима қиласан, деса, ўғли, қалам билан дафтар оламан деса, яна дадаси, даҳлизда анча бутилкалар бор, ўшаларди сотиб, дафтар билан қалам ола қол дегани яхшими? Менинг ҳам биттаю битта ўғлим бор – бутилкага қарамайди. Мен ҳам бутилка сотиб, дафтар-китоб ол демайман. Эрта билан туриб, мактабига қараб кетади, мактабдан келади, дарсини тайёрлайди; ўртоқлари билан ўйнайди, тўйларга борса-да, оёғи тагида бутилкалар туради, нарига итариб қўяди – қўли билан ушламайди.

Мамажон. Бухорхон, сизнинг ўғлингиз жуда боодаб экан, у нечага кирди?

Ака Бухор. Кеча ойисидан сўрадим: мана шу ой тамом бўлса, уч ойлик бўлади.

Мамажон. Ҳа, уч ойлик бола бутилкани қаердан биледи?

Ака Бухор. Бўлмаса, бу ёш кадрчаларга биров ўргатмаса, булар нимага бутилкага югуради?

Тамом

АКА БУХОР УЙЛАНАДИ ЁКИ УЙЛАНИШ

ҚАТНАШАДИЛАР:

Ака Бухор

Учта йигит

Даврага Ака Бухор чиқди: Раҳмат, қаҳрамон ака-ука ва дадаларимизга! Ёш кадрча ўфилларимизга! Бухорхон, писта дахан, ширали бола тарафидан сиз ёш кадрларга раҳмат. Мен сизларни кўп яхши кўраман, ўқинглар, мулла бўлиб, менинг ёшимга етиб, мендақа чиройли бўлинглар. Шунда бизникига ҳам тўйга боринглар.

Ёшлардан бири. Бухор амаки, қанақа тўй қилиясиз?

Ака Бухор. Уйланяпман.

2-ёш йигит. Бухор ака, ёшингиз бориб қолибди-ю, яна уйланяпсизми?

Ака Бухор. Ия, мен шу-бу йил чоракам 18 га кирдим.

2-ёш йигит. Ундай бўлса, нимага Тешабой акам сизни 70 га кирган дейди?

Ака Бухор. Тешабой акангизнинг гапига кирманг. Мени йилимни балиқ қилиб қўйиб, у мени шу ёшга олиб бориб қўйди-да.

Ёшлардан яна бири. Жуда тўғри, сиз ҳеч 18 дан ошманг-у, бизни хурсанд қилиб юраверинг. Юрагингиз ўтдек ёнаверсин. Тешабой аканинг сўзига асло қулоқ солманг, у сизни балиқ қилиб, ўзини белингизга камар қилиб қўйибди. Тўйни қилинг, биз борайлик.

Ака Бухор. Ундай бўлса, ўн бешинчига бизникига ёппасига тўйга. Бизни совлатимизга қараб, муни қарангки, тегадиган хотин ҳам илмли экан, каминани ўзлари омиман. Энди десангиз, айбимизни бўйинга хуржун қилиб, келиндан четлашайлик десак, қиз тараф унамади. Бизга қараб, қизнинг ҳам айби бор экан. Нима десангиз, ота-онаси мутаассиб руҳоний экан. Хуллас

икковимизда ҳам биттадан айб бор экан. Мана, мана, ўртоқларни гапига кириб, тўйни бошладик. *(Тўй бошланди.)*

Ёшлардан бири. Э-э-э. Тўхтанг, Бухор ака, тўйингиз ёқмади, биз кетамиз.

Ака Бухор. И... ҳа? Нимага кетасизлар?

Ўша йигит. Ҳар нарса ўз даврида, бизга қизил тўй қилиб беринг.

Ака Бухор. Ҳа балли, ҳали ҳам қизил тўй-да!

Ўша бола. Мана, одамларни қаранг: бир эр, бир хотин бўлиб ўтирибдилар, сиз ҳам келинойимни олиб чиқиб, бирга ўтиринг-да.

Куёвнавкар. Ҳе мулла, бу куёвни ўзи қандай олиб чиқади, биз бирга олиб чиқишимиз керак-да.

(Куёв бу ёқда қолиб, йигитлар ва қизнинг ўртоқлари келинни олиб чиқадилар. Аммо келин паранжи-чачвонда. Уни куёвга яқинлаштириб, ўз жойларига ўтқазмоқчи бўладилар (келин ролида эркак одам.)

Ёшлардан бири. Тўхтанглар, ўртоқлар, бу энди қанақаси бўлди. Тўй янги қизил тўй бўлса-ю, келин паранжи-чачвонда ўтирса.

Иккинчиси. Жуда қуймоқдек одил гап, шу тўй баҳонаси билан келин паранжини шу ернинг ўзида ташлаб, куёв билан бирга ўтириши керак *(қарсақлар)*. *Паранжини келиннинг бошидан оладилар, куёв унинг ёнига боради. Бирга ўтирадилар. Келин шу қадар гўзалки, куёвнинг икки кўзи келиннинг юзида. Фақат шу билан мубтало.)*

Иккинчи йигит. Ана энди илтимос: келин чиройли байт билан куёвга чой узатса, яхши бўлар эди. *(Тўғри, тўғри деган овозлар. Келин пиёлада чой олиб куёвга узатади.)*

Келин. Қизил гул орасида қийилдик сизга,

Қизил гул новдасидек эгилдик сизга,

Хоҳ билинг-у, хоҳ билманг – ошиқбиз сизга.

Куёв. Бизни колхоз даласида меҳнат қайнайди,
Меҳнат билан кенг майдонда ёшлар ўйнайди.

*Муסיқа оммавий рақсга чалади. Келин-куёв ва ёшлар,
меҳмонларнинг шўхлари ҳам ўйинга қўшиладилар.*

Тамом

1958 йил 5 ноябрь

ПЬЕСАНИНГ ЯРАТИЛИШ ТАРИХИДАН

Ака Бухор 1924 йилда Қумрихон деган қизга уйланади. Аммо Ака Бухор қиз юзини кўрган эмас. Ўртада турган одамлар яхши қиз топдик деб, куёвга қизни девор орқасидан кўрсатганлар. Ака Бухор пахса тешигидан қараганда, қиз орқа томони билан турган бўлиб, куёв келиннинг узун сочларинигина кўрган экан. Шундан сўнг, куёв таъбирича, «қора тўй» бўлган экан. Тўй бошланиши билан Ака Бухорнинг ҳамкасблари, тўй янгичасига, қизил тўй бўлиши керак деб туриб олишган. Бу ташаббусга Тўйчи Ҳофиз билан Ҳожи Умар деган ўйинчи бош бўлганлар. Лекин шу орада Ака Бухор санъаткорлар билан гастрол сафарига кетиб, тўй ярмида тўхтаб қолган. Куёв келинни яна кўра олмаган. Гастролдан қайтгач, санъаткорлар тўйни Қўқоннинг чорсусида – шаҳарнинг ўртасидаги кўчада – тўрт чойхона оралиғидаги майдонда, тантана билан ўтказмоқчи бўладилар. Ҳамма нарса тахт бўлиб, тўй бошланади. Келинни олиб келиб юзини очадилар. Унинг юз-кўзи бадбашара, бужир, чўтир экан. Тантанали тўй куёв учун кўнгилсиз ўтган экан. Тўйдан кейин буларнинг ҳаётини жонлантириш учун Тўйчи Ҳофиз кўп жонбозлик қилган, аммо охири иш ёшларнинг ажралиши билан тугаган. Бу шахсий ҳаёт воқеаси юқоридаги пьесанинг яратилиши учун манба бўлган. Тўйдан кейинроқ Ака Бухор бу ҳодисани қизиқчилик томошасига айлантириб ижро эта бошлаган.

11.11.58 й.

ОТАРЧИ ЁКИ ХАЛТУРЧИ ТЕАТР «РЕЖИССЁРИ»

ҚАТНАШАДИЛАР:

Режиссёр

Ўткинчи

(Даврага режиссёр чиқиб аланглаб, у ёқ-бу ёққа қарайди. Бир йигит чиқиб ўтиб кетаверади. Режиссёр унга қараб.)

Режиссёр. Ҳой йигит.

Ўткинчи. Лаббай.

Режиссёр. Бир минутга.

Ўткинчи. Хизмат.

Режиссёр. Мен сизни яхши кўриб қолдим.

Ўткинчи. Ия, мени нимами яхши кўрасиз! Нимага?

Режиссёр. Йўқ, ёқиб қолдингиз демоқчиман.

Ўткинчи. Ахир нимага?

Режиссёр. Мен сизни, яъни «ҳой йигит» деб чақиришим билан сиз «лаббай» дедингиз. Бу жуда яхши муомала. Айтганча, ўзингиз «лаббай»ни «ҳа»дан фарқини биласизми?

Ўткинчи. Ҳа, йўқ.

Режиссёр. Бу жуда улуғ нарса, ҳа айтганча, касбингиз нима?

Ўткинчи. Этикдўзман, новвойлик ҳам ҳунарим бор.

Режиссёр. Бай-бай-бай, эсиз-эсиз. Бу ишлар сизга келишмайди. Ҳар иккиси ҳам ҳаётнинг заволи. Мен сизни бир улуғ касбга эга қилмоқчиман. Бунинг учун сизда ҳамма нарса ҳам бор: одоб ҳам, қадди-қоматингиз ҳам келишган экан. Новвойлик қилсангиз, оёғингиз, косибчилик қилсангиз, белингиз оғрийди.

Ўткинчи. Ҳа, нима касбга ўргатмоқчисиз?

Режиссёр. Сизни театр артисти қиламан.

Ўткинчи. Э, мени маҳаллага қоровулликка ҳам ярамайсан дейишяпти-ку, театр даргоҳига йўлатиб нима қиласиз?

Режиссёр. Мен сизга тарбия бераман.

Ўткинчи. Э, менга нима тарбия берасиз, барибир қўлимдан ҳеч бир иш келмайди.

Режиссёр. Қўлингиздан ҳеч иш келмаса, оёғингиздан иш чиқарамиз.

Ўткинчи. Оёғимдан нима иш келарди?

Режиссёр. Оёғингиздан иш келишининг маъноси – ўйинга ўргатаман.

Ўткинчи. Йўлингиздан қолманг, сиз айтган одам мен эмас.

Режиссёр (*унинг елкасига қоқиб*). Бу феълингиздан қайтинг, осон иш, мен билан бир ой бирга юринг, ортирган уст-бошларингизни кўринг, олган пулларингизни ҳисобланг. Кейин қойил дейсиз.

Ўткинчи. Ҳа, мен нима иш қиламан?

Режиссёр. Сизни ўйинга тушишга ўргатаман деяпман-ку.

Ўткинчи. Қанақа ўйин ўргатасиз?

Режиссёр. «Лом-лом Мамажон» деган машққа ўргатаман.

Ўткинчи. Эҳ-ҳе ҳали, «Лом-лом Мамажон» деган машққа ўргатадиган бўлсангиз, отимни Қумрихон ҳам қўярсиз?

Режиссёр. Ундай майда гап бўлмай, менга унайверинг.

Ўткинчи. Фавқулодда мени Қумрихон қилсангиз, бошимда сочим йўқ-ку, устимда хотинча кўйлагим ҳам йўқ.

Режиссёр. Э, ундай кўп майда гап бўлманг, мен сизни чиройли қилиб, халққа кўрсатаман.

Ўткинчи. Чиройли қилиб халққа кўрсатадиган бўлсангиз, бетимни ҳам оқ бўр билан тоза сувар экансиз-да.

Режиссёр. Кўп эзмалик қилдингиз-у, биродар. Қўйинг, гапдан амалий ишга ўтайлик. Қани, келинг, мен сизни ўйинга ўргатаман.

Ўткинчи. Нима ўйинга ўргатасиз?

Режиссёр. Ҳа, «Лом-лом Мамажон» деган ўйинга дедим-ку.

Ўткинчи. Э, ҳали бир мирининг тайини йўғ-у, дарров Мамажон келдими?

Режиссёр. Э, кўп эзма экансиз-да, пул ҳам келади. Мана, пулнинг учи кўринди.

Ўткинчи. Пулнинг учи қанақа бўлади?

Режиссёр. Мана шу – тўғридаги пул-да!

Ўткинчи. Ишқилиб, пул бўлса, майли-ю, лекин Қумрихон келиб қолмасин.

Режиссёр. Келинг, энди эзма бўлманг. *(Тугунни очиб, кўрпа читдан тикилган хотинларнинг кўйлагини олиб, ўткинчига тутқизади.)* Пулни учи мана шу бўлади, кийинг-чи бунди. *(Йўловчи кўйлакни қўлга олди.)*

Ўткинчи. Нима қиламан бунди?

Режиссёр. Киясиз деяпман-ку.

Ўткинчи. Айтмадимми? Пул ўрнига Қумрихонни учи кўринди, деб.

Режиссёр *(тескари қараб).* Мана менга худо берди *(Ўткинчи кўйлакнинг икки энгини оёққа кийиб).*

Ўткинчи. Бу ёғи қани?

Режиссёр. Э, кўйлакни бундай киймайсиз, ахир!

Ўткинчи. Э, лозимни шундай кияди-да.

Режиссёр. Эй, бу иштонмас, бу кўйлак, бошингиздан киясиз!

Ўткинчи. Эрта билан чап қовоғим учувди-я, кўнгилга келувди-я, фирибгарнинг қўлига тушиш кўнглимдан ўтувди-я, тушимда Қумрихон ҳам бўласан деювди-я. *(Кияди, ўз аҳволига қараб)* Э, бор! *(Ечмоқчи.)*

Режиссёр. Э-э-э, ечманг, ахир, ахир хотин бўлиш эвазига пул оласиз.

Ўткинчи. Вой-эй, нафсининг гапига кириб, алдамчининг қўлига тушиб, Қумрихон ҳам бўлдик.

Режиссёр. Келинг, сочим йўқ девдингиз, мана бунди кийинг. *(Кокиллик дўппини кийгизади.)*

Ўткинчи. Мени Қумрихон қилмоқчи эдингизми?

Режиссёр. Ҳа.

Ўткинчи. Энди Қумрихоннинг энаси бўлдим-ку.

Режиссёр. Ундай ёмон нафас қилманг. (*рўмол ўратади.*)

Ўткинчи. Мана, энди маҳалладаги юғучи холанинг ўзи бўлдим. Энди-ку кийим кийдирдингиз, бунинг ашуласини ҳам айтинг-да!

Режиссёр. Йўқ, ашуласини сиз айтасиз. Биз «Лом-лом Мамажон» машқини чаламиз.

Ўткинчи. Шундақами?

Режиссёр. Ҳа, шундай.

Ўткинчи. Ундай бўлса, мана, бошладик:

Биродарлар, менинг асло оғир меҳнатга тобим йўқ,

Ёмон ўртоқ билан доим суяқ суҳбатга тобим йўқ.

(*режиссёрни кўрсатиб*)

Агар яхшига ёндошсанг, сенинг вақтингни чоғ айлар,

Мунингдек ким ёмонлар сенинг шаънингни доғ айлар.

Тамом

1958 йил 11 ноябрь

ПЬЕСАНИНГ ЯРАТИЛИШ ТАРИХИДАН

Колхоз ва совхоз театри тузиш даврида, баъзи товламачилар труппалар тузиш билан шуғулланишган. Ака Бухор уларни ҳажв қилиб, мазкур пьесани яратган ва 30-40-йиллари ижро этиб юрган.

ОЛТИ АҲМОҚ

ҚАТНАШАДИЛАР:

Ака Бухор (Соқов)

Мулла Мамажон (Тақилдоқ)

Аҳмоқлар

Мулла Мамажон (*ўртага чиқиб*). Ўртоқлар, ҳар бир киши қилғиликни қилиб қўйиб, қўлга тушиб, сири очилиб суд олдида тонган аҳмоқнинг муқаллиди.

(Шу вақт даврага Ака Бухор чиқиб келади.)

Мулла Мамажон. Ҳой бола, бақа кел-чи. *(Бола индамайди.)* Ҳой, сенга айтяпман, бақа келгин. *(Кардек «эшитмайман» ишораси билан бошини қимирлатади. Шундан сўнг Мамажон уни қулогидан ушлаб, рўпарасига олиб келади.)* Ҳа, қулоғинг карми? *(Калласини қимирлатиб, тилим ҳам йўқ ишорасини қилади.)* Эҳ-ҳе... бу тоза ташвишга қолибман-у, қулоғи бўлмаса, тили бўлмаса, ўзи яхши бола бўлса, *(у ёқ-бу ёққа қараб)* ия, ҳозир қулоғинг, тилинг йўқ эди, бу, қорнинг ҳам очқадими? *(У «ҳа» ишорасини қилади.)* Энди, қулоқ йўқ бўлса, тил бўлмаса, пул борми, пул? *(Бола пул йўқ ишорасини қилади.)* Бўлмаса, мен пича ош олиб қўйганман, берайми? *(У «ҳа» ишорасини қилади. Мамажон ерга энгашиб ош сузмоқчи бўлиб, соқовнинг қулоғи тагига тарсаки беради. Соқов қочиб, даврани у чеккасига боради. Соқов калтак зарбидан тилга кириб.)*

Соқов. Эй, секинроқ ур-да, қулоқни ўти чиқиб кетди-ку.

Мамажон. Тилинг бор экан-ку.

Соқов. Ошнинг дарагини эшитгандан кейин тил чиқади-да. Хўжайин, ошга уста экансиз, бизни ўчоққа ўт ёққан экансиз, ёғни қаттиқ доғ қилган экансиз. Тузни ташлаганингизда бизнинг қулоқ таги қасир-қусур қилиб кетди-я. Ош ейиш шунақа бўлса, энди тузалгунча 5-6 ой

ош емасак ҳам бўлар экан-да. Ошнинг ўрнига суюқ ош берсангиз нима бўлади, нафсимни гапига кирмайн?

Мамажон. Эй жинни, ош турган жойда, суюқ ош ичасанми? Ўзинг аҳмоқ экансан.

Соқов. Ким аҳмоқ?

Мамажон. Сен аҳмоқ!

Соқов (*ҳаракат билан бориб*). Ия, шунча халойиқнинг ичида биз аҳмоқми?

Мамажон. Аҳмоқсан! Ҳамма билиб турибди сенинг аҳмоқлигингни.

Соқов. Шундай қилиб, шунча одамнинг ичида биз аҳмоқ бўлдикми? Сиз ақллимисиз? Мен амакимни чақирай-чи: ёки сиз аҳмоқ бўласиз ёки биз. Амаки ҳо, амаки! (*Бир одам чиқиб келди. Соқов йиглаб*) Амаки, мен чиқиб келиб турсам, манави одам шунча халойиқнинг ичида мени аҳмоққа чиқарди. Жон амаки, сиз ажратиб беринг – аҳмоқ менми ёки уми?

Одам (*ҳовлиқиб у ёқдан бу ёққа юриб*). Ия, сени аҳмоқ дедими, сени-я. Тўхта-тўхта-чи (*бир оз ўйлаб*), аҳмоқларнинг аҳмоғи сенинг ўзинг.

Соқов. Ҳа, ҳа, энди тоғамни чақирай-чи. Тоға ҳо, тоға.

Овоз. Ҳа, лаббай! (*Чиқади.*)

Соқов. Тоға, манавилар мени аҳмоқ деяпти. Сиз ажратиб беринг-чи, ким аҳмоқ.

Тоға. (*Ўзини ақлли кўрсатмоқчи бўлиб, турли ҳаракатлар билан*). Ҳали сени аҳмоқ дейишяптими? Ҳа-ҳа. Тўхта-тўхта-чи, (*ўйлаб*) тўғри айтишибди, аҳмоқ сени ўзинг-да.

(*Шу зайлда бундай кишилар сони б тага етади. Ҳаммалариям соқовни аҳмоққа чиқарадилар*) (*яъни ака, қўшни ва ўртоқ*).

Соқов. Энди биз аҳмоқ бўлдик-да, а? Қани, ҳаммангиз бир қатор бўлиб турворинглар-чи. (*Ҳаммалари бир қаторга тизилишади. Соқов одамларга – даврага*) Ўртоқлар, ака-укалар, ҳар бир ишимга халқ баҳо беради. Бу олтови аҳмоқми ёки мен аҳмоқми?

Олтови. Ўзинг аҳмоқ!

Соқов. Раҳмат, сизларга. Сиз олтовингиз ақлли, менинг бир ўзим аҳмоқ! Ҳой ақллилар, сизларни отларинг нима?

Олтови. Билмаймиз! Ким аҳмоқ экан сен аҳмоққа отини айтиб.

Соқов. Сизларни ахир мен чақирсам, нима деб чақираман?

Олтови. Билмаймиз. Сен аҳмоққа нима деб чақиришининг қандай фарқи бор?

Соқов. Бўлмаса, ўзим от қўйиб оламан.

Олтови. Билганингни қил, аҳмоқ!!!

Соқов. Бўлмаса, *(биринчисига)* сенинг отинг – Мулла Тақилдоқ, сенинг отинг *(иккинчисига)* Мулла Шақилдоқ, *(учинчисига)* сенинг отинг Петька, *(тўртинчисига)* сеники Сетка, *(бешинчисига)* сенинг отинг ҳеч ким емайдиган ачиган Зоғора, *(олтинчисига)* сенинг отинг эски кир ювадиган Тоғора. Ҳой Мулла Тақилдоқ, Шақилдоқ, Петька, Сетка, Зоғора, Тоғоралар, ким аҳмоқ?!

Олтови. Ўзинг аҳмоқ!!!

Соқов. *(Биринчи Мулла Тақилдоққа кулги дўпписини кийгизиб)* Ана, жуда кетвордингиз, энди Шақилдоқ сен ҳам киясанми?

Шақилдоқ. Энди, ахир менга ярашадиган дўппи бўлса, киймай нима қиламан?

Соқов. Ҳа, тўғри, сенга ярашгандаям қандай, ўзингга бопини топиб бераман. *(узун ола дўпти кийгизади)*. Ҳа, майли, сенлар қуруқ қолманглар. *(Ҳаммасига ҳам турли дўпти ва бир дона фуражка кийгизади.)* Мана-мана, қадди-қоматингизга, уст-бошингизга қаранг-чи, ким аҳмоқ?

Олтови. Ўзинг аҳмоқ!!!

Соқов. Қилғиликни қилиб қўйиб, бир-бирингни афтингга қараб туриб, бўйнингга олма! Сен олтовинг ақллисанда, а? Мен аҳмоқман-а?

(Энг охирги – Тогорани қўлига Индамасхонни (қўғирчоқ) беради.) Энди бешовинг-ку бешовинг, лекин ичинг-

даги анави болали аҳмоғинг ҳам айбини бўйнига олмаяпти. Ахир, бундай инсоф билан айтларинг: ким аҳмоқ?

Олтови. Ўзинг аҳмоқ.

Соқов. Раҳмат, ақллилар, бўйнилариингга олманглар. Ҳеч ашула-пашулаям биласизларми?

Олтови. Йўқ!

Соқов. Қани, баравар ҳаммангиз «А-а-а» денгларчи.

Олтови (*бараварига*). А-а-а.

Соқов. Ким аҳмоқ?

Олтови. Ўзинг аҳмоқ!

Соқов. Яша, овози гудокка ўхшаган ақллилар. Манави Мулла Тақилдоқни «А-а-а»си жуда ширин экан, заводнинг гудоги ёнига қўйса, яхши жўр бўлар экан. Ким аҳмоқ?

Олтови. Ўзинг аҳмоқ!

Соқов. Қани, ақллилар, бундай дурустроқ қатор бўлинглар. Энди сизлар ақллилар, қарсак чаласизлар, биз аҳмоқ ашула айтиб, ўйинга тушамиз, қани, олтовингиз бир қарсак чалинг-чи. (*Олтови тартибсиз қарсак уришади.*) Тўхтанг, ақллилар, бу қарсакларингиз бўлмади, қарсакни бараварига уринглар. (*Бараварига қарсак урадилар.*) Раҳмат, ақллилар! Ана, сизларнинг қарсакларингга биз ашула айтиб ўйнаймиз.

Олтови (*қарсак чалиб*). Вой -дод, дирамда, вой-дод-ай дирамда, вой-давай, давай, давай, дай, дай, дай...

Соқов (*соқов ўйинга тушиб*). Раҳмат, ақллилар! (*Ўйинини давом эттиради ва усул оҳангига ашула айтади.*)

Янги турмуш ичинда эскиликлар йўқолди,
Хотин-қизлар бирликда, ўқимаган ким қолди.

(*Яна «вой давайди» ўйини авжига чиқади.*)

Доим деҳқон далада,

Унинг фикри пахтада,

Хотин - қизлар бирликда,

Ишламаган ким қолди?

Яна вой-давай-да... Тўхтанглар...

Соқов. Ўртоқлар, қилғиликни қилиб қўйиб, бўйнига олмаган шу олтита аҳмоқ қолди.

У токчада носқовоқ, бу токчада ошқовоқ,
Шу меҳнаткаш ичида бу аҳмоқлар бадқовоқ.
(*Мамажонга*) Мусиқангиз борми?

Мамажон (*Тақилдоқ*). Бор.

Соқов. Бўлмаса бизга «карапет» деган янги расм бўлиб қолган русча машқни чалдириб беринг. Олдинда мен, орқада ақллилар, бир ўйнайлик-чи, манаву кўпчилик баҳо беради, ёки мен аҳмоқ, ёки булар.

Мамажон (*Тақилдоқ*). Хўп, чалдириб берамиз, қани, бир ўйнанглар, бир кўрайлик-чи, биз ҳам кулайлик-чи.

Соқов. Ақллилар, мен тўғри юрсам, тўғри юринглар, айлансам, айланинглар.

Олтови. Хўп.

Соқов. Раҳмат, ақллилар. Ана, биз ўйин бошладик. (*Мусиқа бошланди, соқов ўйин билан даврани четига боргач*) Айланинглар, ақллилар. (*Олтови ўйинни билмай, бир-бирига уришиб кетади, бир-бирининг устига йиқи-либ, қочиб чиқиб кетади. Соқов ҳам кулганича уларнинг кетидан чиқади.*)

Тамом

1958 йил 12 ноябрь

ОЛТИ БОЛА

*Бу қизиқликни Ака Бухор 1919 – 1920 йилда Тошкентда
Жангоҳда тузган*

ҚАТНАШАДИЛАР:

Шапоқ Махсум домла
Олти бола

Ака Бухор. Ўртоқлар, бизни таниб олинглар, танимасаларинг, мен ўзимни танитаман: «Беш маҳалла» деган жойдаги Шапоқ Махсум деган домла бўламан. Мен ўзим домлага ўхшаган, пайшанбаликдан бўшамайдиган домла эмасман. Илгари олти йилда мулла бўладиган бўлса, мен олти ойда мулла қиламан. Маҳаллаларингизда отаси йўқ, онаси йўқ болалар бўлса, олиб келиб менга топширинг, мен жонимни фидо қилиб, уларга тарбия бераман!

(Шу вақт бир бола бир чиллак дастасини ушлаб, йиглаб чиқиб келади.)

Домла. Ҳа, ўғлим, нимага йиглаяпсан?!

Бола. Амаки, мана чикалдоғимни³ ўртоғим олиб қочиб кетди.

Домла. Қўй, хафа бўлма, ўғлим, келиб қолар.

(Шу вақт чикалдоқни олган ўртоғи кириб келди.)

Бола. Ана, ана, ўша ўртоғим олиб қочди.

Домла. Ҳой, Турғун сариқ.

Турғун. Ҳа...

Домла. Бу ёққа келинг, ўғлим. *(Келади.)* Бу ўртоғингизни танийсизми?

Турғун. Ҳа, танийман.

Домла. Буни чикалдоғини олиб қочиб кетибсиз-ку...

Турғун. Бирга ўйнайлик десак, бермади, ундан кейин Милтиқбой, Ўроқбой, Тешабой, иннайкейин Болтабой бизга бермади деб, бу Турғунди қўлидан олиб, мен-

³ Чикалдоқ – болаларнинг «Чиллак» ўйинидаги чиллак чўпи ва унинг дастаси

га беришди; қоч, ўртоқ сен, дейишди. Чикалдоқ менда эди, улар олиб қочишди.

Домла. Қани улар?

Турғун. Ҳов у ерда ўйнашмоқчи.

Домла. Эй, Турғун сариқ, боринг, олиб келинг ўша ўртоқларингизни.

Турғун. Хўп. Бориб нима дейман?

Домла. «Батта яхши ўйнайдиган жой бор экан, ўша ерда ким «Зу!»ни яхши айтса, пул берар экан», деб олиб келинг.

Турғун. Амаки, ўйнаётган жойимизда ҳам сув бор-ку.

Домла. Эй, сув эмас, «Зу» деяпман.

Турғун. Шунақами? (*Кета туриб яна қайтиб келади.*) Домла, нима эди, кета туриб эсимдан чиқариб қўйдим.

Домла. Эй... «Зу» демадимми! Маҳмадана! Одам деган зийрак бўлмайдим.

Турғун. Ия, ҳали биз маҳмадана ҳам бўлиб қолдикми, вой тирранча-ей, ҳали бизни маҳмадана қилиб қўйдингизми. Қаранг-а, сизни-я! Сизни қаранг-у, бизни қаранг!

Домла. Кўп унақа сергап бўлма, бор, ўртоқларингни олиб кел, мен бу ерда сенга ғалати нарсалар бераман.

Турғун. Э... ҳали биз кўп ҳам гапирдикми? Ўзингиз гапиравериб, ҳамма ёғимни тупурук қилдингиз-ку. Ҳали тагин жиндек гапиришсак, оғзингиздан чиққан тупурукка бетимизни ҳам ювиб оламиз.

Домла. Биров гапирганда, ундай беодоб бўлмай, бўйнингни эгиб, «хўп» дегин.

Турғун. Сен ҳам бировга ишга буюрсанг, қуриган те-ракдек ғўдайма. Ғалати нарсалар бераман дейсан, бу туришингдан ҳеч нарсанг йўққа ўхшайди.

Домла. Эй, Турғун сариқ, ўғлим, сен менинг гапимга кириб, ўша Болтабой, Милтиқбой, Ўроқбой, Тешабойларни олиб келгин. Ундан кейин ғалати нарсаларни кўрасан. Ана, менинг гапимга кирсанг, олтовинг бир бўлиб, ўқиб мулло бўлиб, замон фарзандлари бўлиб яшайсан.

Яшасин замон фарзандлари, йўқ бўлиб кетсин эски хурофот замони!

Турғун (*вақти чоғ*). Ўртоқларимни олиб келсам, хурсанд бўлиб яшаймиз экан, хўп, мана, мен олиб келаман. (*Чиқиб кетади. Кетмонбой қўлидаги чиллик дастасини ушлаганча.*)

Кетмонбой. Домла, мениям ўртоқларимга қўшиб қўясизми?

Домла. Ҳа, ўғлим, олтовингиз бир бўлиб ўйнайсиз, ўқийсиз, куласиз, яшайсиз.

(*Ашу пайт ҳовлиқиб Турғун сариқ ва унинг ўртоқлари кириб келишди. Кетмонбойни вақти чоғ бўлиб, қаҳ-қаҳ уриб кулади. Булар ҳаммаси жимжилогини бир-бирига бериб ярашишди.*)

Милтиқбой. Даста турибдими?

Кетмонбой. Чикалдоқ йўқолгани йўқми?

Домла. Ҳа, болалар, нимага ҳаммаларинг жимжилоқларингизди бир-бирига илмоқ қилдиларинг?

Кетмонбой. Биз уришиб қолган эдик, ярашдик.

Турғун. Биз урушни хоҳламаймиз, ўртоқ бўлишиб, тоғув яшашни яхши кўраимиз.

Домла. Яшанглар, бўталарим, мулло бўлинглар, қани, олтовингиз бир қатор туринглар-чи. (*Олтови қатор бўлди.*) Қани, менга қаранглар!

Олтови (*бирдан*). Хўп, мана, қарадик!

Турғун. Мана, қарадик.

Кетмонбой. Мана, қарадик. (*Ҳаммаси уларнинг сўзини қайтаради.*)

Домла. Энди, «алҳамду»ни биласизларми?

Олтови. Эй... шу «алҳамду»дан қочиб эдик-да.

Домла. Эй, унақа эмас, сизлар «алҳамду»ни айтаверсаларинг, «лиллойи»га ўтмайсизлар.

Олтови. Хўп!!!

Домла. Энди сизларни чақираман. Кетмонбой, ҳой!!!

Кетмонбой. Лаббай!!!

Домла. Тилингизга шакар!!! (*Шу йўсинда ҳаммасини чақиради, улар жавоб берадилар.*) Кетмонбой.

Кетмонбой. Лаббай!

Домла. Меники чиройли бўлсин, денг.

Кетмонбой. Меники чиройли бўлсин.

Домла. Озода бўлсин, денг.

Кетмонбой. Озода бўлсин.

Домла. Ўзимга ярашадиган бўлсин, денг.

Кетмонбой. Ўзимга ярашадиган бўлсин.

Домла. «Суф» денг.

Кетмонбой. Суф!

Домла. «Куф» денг.

Кетмонбой. Куф!

Домла. «Бў» денг.

Кетмонбой. Буви! (*Ҳамма кулиб юборади. Домла унга дўппи кийгилади.*)

Домла. Сизга ярашадигани мана шу! (*Бу ёқдаги шериклари кулишади, қарсак чалишади.*)

Турғун. Домла, ҳали «Ғалати нарсалар бор», деб эдингиз, ўша «ғалати нарсалар» шу экан-да.

Домла. Ҳа, шу, ёқмадими?

Турғун. Ундай эмас, ёқди. Бизга ҳам беринг. (*Домла Кетмонбойга қилганидек сўз ва ҳазил билан ҳаммасига турлича бош кийим кийгизди. Олтови бир-бировига қараб тоза кулишди.*)

Домла. Хурсандмисизлар?

Олтови. Жуда хурсандмиз.

Домла. Қандай хурсандсизлар?

Олтови. Яйраб хурсанд бўлиб кетдик. Илгариги домлаларди қўлидан қутулганимизга етилиб, яшаб кетдик. Яшасин замон фарзандлари!

Домла. Энди сизлар янги замон фарзандларисизлар, мен қаттиқ овоз билан айтаман, сизлар жавоб берасизлар. Сизлар кимнинг фарзандлари?!

Олтови (*қаттиқ овоз билан*). Биз янги замон фарзандлари!!!

Домла. Ундай бўлса, ўнг оёқларинг қани?

Олтови. Олдинда!!!

Домла. Ўнг қўлларинг қаерда?

Олтови. Қўлтиғимизда!!!

Домла. Замон фарзандлари бўлсаларингиз, олдинга босасизларми, кетинга?

Олтови. Кетинга ташлаш – ўлим. Олдинга босамиз!

Домла. Ўнг оёқларингни кўрдик – олдинга, ўнг қўлларингниям кўрайлик.

Олтови. Яшасин бизнинг қувноқ ёшларимиз!!! (*Чап қўлтиқларидаги қизил байроқчаларни ўнг қўллари билан баландга кўтарадилар.*)

Домла. Қани, ундай бўлса, ўйнайлик-чи, бир рақс қилиб юрайлик, қаҳ-қаҳ уриб ётоғимизга борайлик. (*Чолгу «усмония»га чалади, улар ўйнаб чиқиб кетишади.*)

Тамом

1958 йил 13 ноябрь

ЖИЛОВИСКА

ҚАТНАШАДИЛАР:

Ака Бухор – биринчи қизиқ
Комил қори – иккинчи қизиқ

Бу қизиқликда мусиқа катта ўрин тутади. Чолеу 6-7 ҳолатни кузатади. Чунончи, биринчи ҳолат «Саломнома» деб аталиб, биринчи қизиқ саҳнага чиқиб, томошабинлар билан сўзсиз ҳаракатлар билан саломлашади – танишади. Сўнгра биринчи қизиқ эълон қилади:

1-қизиқ (Ака Бухор). Ўртоқлар, ҳозир оёқ ўйини – «Жиловиска» ўйини бажарилади. Комил қорихон кўзга яқин, чиройли. Сабзи есалар биқинидан, сув ичсалар кекирдагидан кўринадиган, ўзбекторгини қулфи, гишти қолипи, Ўратепанинг чориғи десангизам, бақбақалик, ақлни станцияси десангиз ҳам, шу Комил қорихон бўладилар. Бу кишининг ёнларида ўн гулларида бир гуллари очилмаган, нозик, pista дахан Бухорхон, ширалик бола. Нимага Бухорхон болани ширалик десаларингиз, ҳар бир худонинг бандаси ўз фарзандини яхши кўради. Мени ҳам отам билан энам яхши кўрар эди. Қанд егизай десам, ўғлимнинг томоғига тиқилиб қолади деб, нишолдани кўп егизган. Шунинг учун қиёми тепамга чиқиб кетиб⁴, мени номим «ширалик бола» бўлиб қолган. Шунинг учун икковимиз ҳам қишда ўйнагимиз келмайди. Мени Комил қорига раҳмим келади, Комил қорини менга раҳми келади. Бухорхонди нимага раҳми келади? Комил қорига десак, уни қишда бўқоғи музлаб қолар экан.

Комил қори. Комил қорининг ҳам Бухорхонга раҳми келади. Нимага Бухорхонга раҳми келарикин десангиз, Бухорхон ёзда ўйнаса, икки минг пашша ўраб қолар экан.

⁴ Ака Бухорнинг бошига ишора қиляпти (муаллиф).

Ака Бухор. Эй, келинг, қўйинг, Комил қорихон бола, ўшандай гапларди. Энди, бир ўйнайлик, кулайлик, бундай биз ҳам вақтичоғлик қилайлик.

Комил қори. Хўп. Бу, ўйнайлик деганингиз нима? Кулайлик деганингиз нима? Вақтичоғлик қилайлик деганингиз нима?

Ака Бухор. Ўйнайлик деганимиз – халқимизни хурсанд қилайлик деган сўз, кулайлик деганимиз – чиройли дўппиларни кияйлик деганимиз. Вақтичоғлик қилайлик деганимиз – икковимизни ўйнаганимизни бир-бировимиз кўриб, вақтичоғлик қилайлик деган сўз.

Комил қори. Хўп. (*қўлтигидан дўппи олади.*) Мана, бизни қуда тикиб, совға қилиб берган дўппини кўрдингизми?

Ака Бухор. Эй, Комил қорихон бола, қудангиз ҳам жуда чевар экан, раҳмдил экан.

Комил қори. Нимага?

Ака Бухор. Бу дўппи эмас экан.

Комил қори. Нима экан?

Ака Бухор. Буми? Бўқоғингизни қолипи экан.

Комил қори. Асло ундай деманг.

(*Ака Бухор қаҳ-қаҳ уриб кулади.*)

Комил қори. Нимага куласиз?

Ака Бухор. Вақтим чоғ бўлиб куламан.

Комил қори. Нимага вақтингиз чоғ бўлиб куласиз?

Ака Бухор. Шу дўппингизни йўқотманг.

Комил қори. Нимага?

Ака Бухор. Икковимиз сафарга чиққанда, дўппингизга қопқоқ қилдириб олсангиз, бўқоғингизни солиб юрадиган чамадон бўлар экан.

Комил қори. Қўйинг, ундай деманг.

(*Ака Бухор қаҳ-қаҳ уриб кулади.*)

Комил қори. Эй, тағин нимага кулдингиз?

Ака Бухор. Эй, қудангиздан хурсанд бўлиб куляпман-да.

Комил қори. Нимага хурсанд бўлдингиз?

Ака Бухор. Осмонга қараб ётиб қолсангиз, хурракни торганингизда, ҳалиги дўппингизни бўқоғингизнинг устига ёпиб қўйсангиз, у дўппи дудбурон бўлиб, хуррагингизни тортиб турса, қўни-қўшнилари ҳам, қудалар ҳам хуррагингизни эшитмасдан тинч ухлашади. Ўшанга хурсанд бўлиб кулаятман-да.

(Комил қори дўппини кияди. Ака Бухор хурсанд бўлади.)

Комил қори. Бухорхон, сизники ҳам борми?

Ака Бухор. Нима?

Комил қори. Ҳа, шундай қудангиз тикиб берган дўппи?

Ака Бухор. Ҳа, бор.

Комил қори. Сиз ҳам кийинг.

Ака Бухор *(чўчиб)*. Эй... қўйинг. Назарланиб қолсам, нима бўлади.

Комил қори. Назарланмайсиз, шу афтингиз бўладиган бўлса, назарга тайинлайман, қулоғингиз тагига бир шапалоқ уриб, дўппингизни олиб қочиб кетаверади-да.

Ака Бухор. Бир шапалоқ урганда тўкилиб кетсам, нима бўлади, ким мени йиғиштириб олади?

Комил қори. Қўйинг, хафа бўлманг, колхозчининг кетмони яхши, «ударнию» бўлиб дарров ўзим сизни кетмон билан бир жойга тўплаб, қопга солиб, йиғиштириб уйга олиб кетаман.

Ака Бухор. Эй, бу қопга соламан дейишингиздан қопдан ортиб қолсам, бўйингиздаги хуржунгаям соларсиз?

Комил қори. Қўйинг, ундай эзма бўлманг, сиз ҳам дўппингизни кийинг. *(Ака Бухор ҳам дўпписини кияди. Уялиб бетларини беркитади.)*

Комил қори. Нимага бетингизни беркитяпсиз?

Ака Бухор. Очилиб кетган эканман, уялиб кетяпман.

Комил қори. Қўйинг, уялманг, очилганингиз яхши.

Ака Бухор. Қўйинг-э... Анов бир одам ёмон қараяпти-ей, шунинг учун уяляпман, ҳам ўша одам қараганига қитиғим ҳам келяпти.

Комил қори. Қўйинг, қитиғингиз келмасин, уялманг ҳам. Ўйнайлик. *(Ака Бухор четроққа бориб туради.)* Нарига қочманг, бери келинг!

Ака Бухор. Боринг, керак бўлсам, ўзингиз келиб олинг мени.

Комил қори. Тезроқ кела қолинг, қип-қизил анордек норимсиз.

Ака Бухор. Боринг, бормайман, бўқоғингизни кўрсам, кади олмурутга ўхшайсиз.

Комил қори. Э... ундай деманг, Ака Бухор, одамларнинг ичида мен сизни мақтайман-ку, нашвати нокдек ўртоғим бор деб.

Ака Бухор. Комил қорихон бола, сизни ҳам одамларнинг ичида мен ҳам мақтайман, бўқоғингизни кўрсатиб, юмшоқ таранг сапчақовоғим бор деб.

Комил қори. Менам сизни кўп мақтайман, теппаси қуриб қолган битта ўригим бор деб.

Ака Бухор. Менам сизни одамларга мақтайман, туки тушмаган катта зарғалдоқ шафтолим бор деб.

Яна мусиқа қайтарилади, икки қизиқ мусиқа оҳанглари-га мос ҳаракатлар билан аввал бир-бирларига муқом билан таъзим қилиб, қучоқлашиб кўришадилар. Сўнг мусиқа зарб-ларига оёқларини кўтариб, сакраб-сакраб акробатик рақс-га тушадилар. Яна қучоқлашиб, бирдан акса уриб юборадилар, акса иралаш ўпишиб, ажрашиб, бир-бирига тикилган-ча оёқлари остидан қўлларини ўтказиб чапак чаладилар-да, тўсатдан бир-бирларига опаш (сунъий тарсаки) бериб, қўл ушлашиб, рақсга тушиб чиқиб кетадилар.

Тамом

1958 йил 14 ноябрь

ПЬЕСА ҲАҚИДА ҚИСҚАЧА МАЪЛУМОТ

Бу пьесани акробатик рақс фрагментларидан иборат нусхасини Ака Бухор Асқарҳожидеган одамнинг кўчма циркида 1917 йил тўнтаришдан илгари кўрган. Уни Саидали деган одам кўрсатган. Ака Бухор у фрагментлар ўрнига характерли турли пантомимик ҳаракатлар топиб, акробатик томошани ҳам циркда, ҳам дор остида, ҳам майдон ва маросимларда ижро этишга мос пьесага айлантириб, иккита Қизиқ образини киритган.

РЎМОЛЧА ЎЙНАТИШ

ҚАТНАШАДИЛАР:

Корфармон (Баратбой)

Бола (Ака Бухор)

Бола. (*Ўртага ашула қилиб чиқади, «Содирхон» куйида.*)

Баман шўри, баман шўри, бан шўри, бан шўри-ё войдод-эй, (*қаттиқ*) бан шўри, баман шўри, бан шўри, баман шўри-ей...

Корфармон. Ҳой, бола! Бақа кел!

Бола. Мен билан нима ишинг бор?

Корфармон. Мен сени юришингни, қадди-қоматингни келишганлигини, нафасларинг ширинлигини, ҳаракатларингга қараб туриб, ҳусн-жамолингни кўриб туриб, яхши кўриб чақиряпман.

Бола. Эҳ-ҳе... ҳали мени-я? Ўзим ҳам ойнакда афтимни кўриб, қўрқиб, лабларимга учуқ тошиб кетган.

Корфармон. Эй, ундай дема, ўша бетингни ювмай, ундан кейин ўзингни афтингдан ўзинг қўрққансан.

Бола. Дарвоқе, тўғри айтасиз, хўжайин. Ўзи, дадам билан бувим ҳам шунақа ифлос эди. Менга ҳам ўн бир кунда бетингни ювасан деб насиҳат қилишар эди, ўшаларнинг гапига кириб, мен ҳам бетимни ювмай чиққан эканман-да. Мени ҳам ўзларига ўхшаган ифлос қилмоқчи экан-да. Ўшанинг учун лабларимга учуқ тошиб қолган экан-да. Қани, мен ҳам совун билан бетимни ювиб, ҳусн-жамолимни ойнак олиб кўрайчи. (*Тугунчадан ун олиб, у билан бетини «ювади». Сўнгра Корфармонга қарайди.*)

Корфармон (*қаҳ-қаҳ уриб кулади*). Э... ўзингни ўзинг нима қилдинг?

Бола. Ҳа, ўзимни чиройли қилдим-да.

Корфармон. Ё даданг тегирмончи ёки аканг новвой.

Бола. Нимага мунақа дейсиз?

Корфармон. Ахир қопдаги унди бетингга чаплаб олибсан-ку. Сени қиладиган ишинг шуми? Ёки бошқа ҳунаринг ҳам борми?

Бола. Ҳунар десангиз – қоп-қоп, пул десангиз бизни Самарқанддан топ.

Корфармон. Қани, бўлмаса, сенинг ҳунарларингни бир кўрайликчи, сени мен ишга оламан.

Бола. Хўп. Қанақа ҳунар кўрсатай?

Корфармон. Қандай ҳунаринг бўлса, кўрсатавер.

Бола. Хўп. Мана ҳунаримни биринчиси. (*Ғижимланган оқ қоғозни кўрсатиб*) Манави нима?

Корфармон. Қоғоз!

Бола. Қоғоз эмас!

Корфармон. Қоғоз!

Бола. Қоғозмас.

Корфармон. (дўқ уриб) Қоғоз!!!

Бола. Оҳ, жинни-ей, эси йўқ. Бизда мия йўқ десак, сизда ҳам камчил экан.

Корфармон. Нимага бундай дейсан. Ахир кўрсатганинг қоғоз-да!

Бола. Ҳа, мени кўрсатганим қоғоз-да!

Корфармон. Бўлмаса, нима дейсан, мен ҳам қоғоз десам, энди сен ҳам қоғоз деяпсан.

Бола. Э... ҳали икковимиз ҳам шундай дедикми? Хўп, энди қоғозни қаерга қўйдим?

Корфармон. Ерга қўйдингми?

Бола. Раҳмат. Ерга қўйдим! Шу қоғоз қанақа қоғоз?

Корфармон. Оқ қоғоз.

Бола. Бир, икки, уч деганимда – буни дуоси бор – шу қоғоз кўк бўлиб қолади.

Корфармон. Кўк бўлмайди. Қандай қилиб кўк бўлсин.

Бола. Бўлади.

Корфармон. Қани, бўлмаса, қилиб кўр-чи.

Бола. Хўп. Хўжайин!

Корфармон. Лаббай!

Бола (*қалпоқни кўрсатиб*). Мана бу нима?

Корфармон. Қалпоқ! (*Бола унинг гапига қақ-қақ уриб кулаверди.*)

Бола. Шуни қалпоқ деганингизга менинг вақтим чоғ бўлиб, хўжайинимни оғзи ямоқ экан деб куляпман. Хўп, мана шу қалпоқни мен қаерга қўйдим?

Корфармон. Қоғознинг устига, ерга қўйдинг.

Бола. Қоғоз кўринадими, кўринмайдими?

Корфармон. Кўринмайди.

Бола. Хўп. Қалпоқни тагидаги қоғоз қанақа эди?

Корфармон. Ҳа, оқ эди.

Бола. Мен мана шуни бир, икки, уч деб, кўк қиламан.

Корфармон. Кўк қила олмайсан.

Бола. Шундайми? Мана шу ўтирганларни ҳаммаси гувоҳ, кўк қиламан.

Корфармон. Қани, кўк қилиб кўр, кўрайлик-чи.

Бола. Хўп. Мана. Бир, икки, уч. Ана кўк бўлди.

Корфармон. (*Энгашиб бир қўлига қалпоқни ушлаб, иккинчи қўлига қоғозни олиб*) Қани, кўк қилмабсан-ку?

Бола. Мени битта-яримта сенга тайинладими, Бухорхон бўёқчи деб!

Корфармон. Ҳа, ўзинг айтдинг-да.

Бола. Бўёқчига олиб борсанг, бўяб бераверади.

Корфармон. Ҳали бизга кўрсатган ҳунаринг шуми?

Бола. Эҳ-ҳе... Ҳали бизда ҳунар қайнаб ётибди.

Корфармон. Қайнаган бўлса, қани, яна бошқасини кўрсат.

Бола. Ҳадеб кўрсатаверайликми?

Корфармон. Ҳа, кўрсатавер.

Бола. Ҳадеб биз кўрсатаверамиз-у... Ахир сиз ҳам бундай бир қирғоғини кўрсатинг.

Корфармон. Нимани қирғоғини кўрсатамиз?

Бола. Секин қулоғингизга айтай, биров эшитмасин.

Корфармон. Ҳа, секин қулоғимга айт.

Бола. (*Секин хўжайиннинг қулоғининг тагига оғзини олиб борди. Қаттиқ овоз билан*) Пулни қирғоғини кўрайлик!!!

Корфармон. Ҳали секин гапирганингми бу? Ҳамма одам эшитяпти-ку. Хижолатга қўйдинг-ку.

Бола. Э, хижолат бўлманг, савлатингизга қаранг-да, хижолат сизнинг олдингизга келиб уялиб кетар экан; ҳунарни кўраверасиз, пулга келганда, қулоғимдан ўтиб кетди, хижолат қилар экансан, дейсиз. Ҳунар ҳам пулга келади. Сиздан бошқалар ҳам хижолатни тагин ўрганиб олмасин.

Корфармон. Хўп, тушундим.

Бола. Тушундингизми?

Корфармон. Тушундим!

Бола. Тушунган бўлсангиз, ана энди биздан ҳунарни олинг.

Корфармон. Тагин қанақа ҳунаринг бор?

Бола. Ҳа, мен айтмадимми, ҳали ҳунар кўп деб.

Корфармон. Ҳа, қани, кўрсат-чи.

Бола. Сиз ҳам, ҳалиги хижолатдан кўрсатинг-чи.

Корфармон. Хўп, кўрсатамиз.

Бола. Қани, кўрайлик-чи!

Корфармон. Мана, *(болага чўнтагидан пул олиб беради.)* бўладими?

Бола. Ҳа, бўлади. Ана энди, биз ҳам хижотлатларни кўрсатамиз-да. Ана энди бизни ҳунарни кўринг, хўжайин.

Корфармон. Қани, кўрайлик-чи.

Бола. Хўжайин, мана бу нима?

Корфармон. Рўмолча.

Бола. Рўмолча эмас.

Корфармон. Рўмолча бўлмаса, нима бу?

Бола. Йўқ, бу – «Майрамхон».

Корфармон. Ия, рўмолчадан ҳам «Майрамхон» бўладими?

Бола. Э... хўжайин. Ҳалиги бизга берган хижолатингиз бизни ҳаракатга киргизиб, рўмолчаниям «Майрамхон» қилиб юборяпти. Тагин жиндак берсангиз, буни ўйинга тушганларини кўрасиз.

Корфармон. Хўп, жиндак, жиндак деб, ўйинларини кўрамиз деб, хижолатдан ҳам қутилар эканмиз.

Бола. Хоҳласангиз-да. Ўйинларини кўрасиз. Худо берган кўзингиз бор. Томоша қиласиз, мана, биз ўйнатамиз. Ҳам чолғу мусиқага, ҳам акаларимнинг қарсагига ўйнайди.

Корфармон. Хўп, кўрайлик-чи, маъқул бўладими
(*Бола бир рўмолчани олиб ўртага келди. Халққа қараб.*).

Бола. Қараб туринглар, мана шу рўмолчани мен ўйнатаман. Томоша қилинглари. Мана шу оқ рўмолча ўзимники. Агар ишонмасаларингиз, ўзларинг битта оқ рўмолча олиб келиб беринглар. (*Ўтирганлардан бири рўмолча олиб келиб беради.*) Тагин қочиб кетиб қолса, мендан домонгир бўлманг. (*Рўмолчани ерга ёйди. Бир учини тугди, у бош суратини олди. Яна икки учини Ҳимариб, оёқ сифатига олиб келди. У қўли йўқ «Марямхон» бўлди.*) Хўжайин!

Корфармон (*болага яқинлашиб*). Лаббай!

Бола. Мусиқангиз борми?

Корфармон. Ҳа, бор.

Бола. Чалдириб беринг.

Корфармон. Хўп. Нимага чалдириб берай?

Бола. «Найзангул»га!

Корфармон. «Найзангул»га нимани ўйнатасан?

Бола. Мана шу «Майрамхон»ни ўйнатаман.

Корфармон. Қани «Майрамхон?»

Бола (*кўрсатиб*). Мана.

Корфармон. Вой, этаксиз, бу – рўмолча-ку.

Бола. Боя айтмадимми сизга, оғзингиз ямоқ деб, оғзингизни йиғиштириб олинг. Буни рўмолча дейсиз, бу «Майрамхон», гапингизни эшитиб қолиб, кўнглига бирон нима келиб қолса, нима бўлади? Аччиғи келиб, ўйнамай қолса, нима бўлади?

Корфармон. Ия, аччиғи ҳам борми?

Бола. Ҳа, қалампирни кўп еганлар – аччиқдан серобгарчилик.

Корфармон. Кечирасиз, ўйнатиб беринг, тавба қилибмиз.

Бола. Хўп, қани, чолгучилар, «Найзангул»га чалингллар. Томошабин ўртоқлар, «Майрамхон»нинг ўйинини кўрингллар. *(Чолгу «Найзангул»га чалади, Майрамхон бошини кўтариб ўтиради. Корфармон бунни кўриб, бир чеккага бориб қотиб-қотиб кулади. Бола Корфармонга)*

Бола. Мунча куласиз?

Корфармон. «Майрамхон»ингни ўтириб олганига куляпман.

Бола. Ҳали «Майрамхон» ўрнидан турса, нима қиласиз?

Корфармон. Ия, ўрниданам турадимми?

Бола. Эҳ-ҳе, ўрнидан турганидан кейин, бир «Найзангул»га ўйнайдик, юракларингиз қинидан чиқиб кетади.

Корфармон. Ундай бўлса, бир турғизиб ўйнатиб бер.

Бола. Хўп. Жиндак камчилик бор-да.

Корфармон. Нима камчилик бор?

Бола. Камчилик шуки, ўйинчини ўйинчи қилган, «Майрамхон»ни «Майрамхон» қилган қаҳрамон ака-укаларимизнинг, опа-сингилларимизнинг қарсақлари. Улар қарсақ чалишса, «Майрамхон» бирам ўйнайдик, асло қўйинг. *(Қарсақ бараварига қарс-қарс тарзида тушиди. Қарсақка «Майрамхон» ўрнидан турди.)*

Бола. Тез чалингллар, тез чалингллар! *(Қарсақ тезлашади, «Майрамхон» ўйинга тушади. Бир оз ўйнагач, бола рўмолчани қўлтигига солиб олади.)*

Тамом

1958 йил 15 ноябрь

ПЬЕСАНИНГ ЯРАТИЛИШИ ВА ҶИНАЛИШ ТАРИХИДАН

Бу пьесани, Ака Бухорнинг айтишича, «меҳмонхона ўйин»ларининг таъсири остида ёшлигида ўзи яратган. Пьесанинг рўмолчани ўйнатиш қисми «Подшо-подшо» номли меҳмонхона – улфат ўйинидаги даррани юргизиш эпизодининг таъсири остида вужудга келган.

Пьеса биринчи маротаба 1915-16 йилларда Аввол қишлоғида, бир мингбошининг тўйида ўйналган. Корфармон ролини дуторчи, резчи ва қизиқ Убайдулло (вафот этган), Болани Ака Бухорнинг ўзи ўйнаган. Бу тўйда Ака Бухор, Убайдулло ва Жўра (Ака Бухорнинг шогирди) «Жўрабоши қўрқоқ», «Саллотбозлик» ва талаб кўпайгач, охирида «Рўмолчани ўйнатиш»ни кўрсатганлар.

Бу тўйда Юсуфжон қизиқ труппаси ҳам иштирок этган. Уларнинг сони кўп бўлиб, Юсуфжон қизиқ, Сулаймон қори, Мамажон махсум, Усмон қори, Орифжон гармончилардан иборат. Ораларида ашулачи, созандалардан: Шаробиддин махсум – ғижжакчи, Ҳасан қори (марғилонлик) – танбурчи, Мадаминжон (марғилонлик) – дуторчи ва ашулачи, Комилжон (андижонлик) – доирачи, қизиқчи ҳам бор эдилар. Буларнинг ҳаммаси ашулада бақувват бўлишган.

Юсуф қизиқ труппаси «Тол кесди», «Заркокил» қизиқликларини кўрсатган. Ака Бухор труппаси «Эшони раис» деган бир қизиқликни намойиш этган.

ЭШОНИ РАИС

ҚАТНАШАДИЛАР:

Эшони раис

Унинг хотини

Унинг қизи

Ноғорачи, карнайчи, сурнайчи ва бошқа чолғучилар

Мазкур асар ўзбек халқ анъанавий театрining машҳур ва кенг тарқалган пьесасининг яна бир – шароитларга мосланган нусхаси бўлганлиги сабабли ҳамда Ака Бухор ва ёзиб олувчининг вақти зиқлигидан қоғозга тушириш кейинроққа қолдирилган эди. Аммо бу иш амалга ошмай, қолиб кетган.

КАЛИШ ЮРГИЗИШ

Корфармон – қизиқлик дўпписи, тўн ва белбоғлик; Ҳасан (Ака Бухорнинг шоғирдларидан) ўйнайди.

Қизиқ – катта қизил иштон, қизиқлик дўпписи, костюм, оёқда пайпоқ; Ака Бухор ўйнайди.

Даврага Корфармон чиқиб келади. Халққа мурожият қилади.

Корфармон. Ўртоқлар, акалар-укалар, қиёматли опасингиллар, олтин укалар, қизиқчилик деган маънони ёзувчиси бўлмайди. Шунинг учун Ака Бухор билан Ҳасанхон бола икковлари сизларга хурсандчилик қилиб, кулгилик иш қилиб берамиз. Куладиган жойида кулинглар, кулмайдиган жойидаям кулинглар. Сизлардан нима кетяпти? Қулоқ солишни ўрнига ям кулинглар. *(Ашу вақт Ака Бухор чиқиб келди.)*

Қизиқ *(қичқириб чиқиб келади).* Саппон-саппон!!! Сўри тагида ухлаб қоппан!!!

Корфармон. Ҳой, ўртоқ! *(Қизиқ қулоқ солмайди. Шунда югуриб бориб, қизиқнинг орқасига уради. Қизиқ чўчиб)*

Қизиқ. Эй... Уйқусираб қолган эканман-а! Биров чақиргандай бўлудди.

Корфармон. Нима қилиб юрибсан бу ёқда?

Қизиқ. Ҳа, бу ер қанақа жой?

Корфармон. Ҳа, бу ер тўйхона, муродхона – ўйнайдиган, куладиган жой.

Қизиқ. Ҳа... тушундим...

Корфармон. Нимага тушундинг?

Қизиқ. Нон ейдиган, чой ичадиган, ош ейдиган қўйхонангиз шуми?

Корфармон. Эй касофат, қўйхона эмас, тўйхона, тўйхона!

Қизиқ. Ҳа, тўйхона бўлса, нимага сенинг лунжинг ҳадеб қимирлаяпти?

Корфармон. Ҳа, мен овқат едим-да!

Қизиқ. Шу, овқат есанг, уч кунга дову лунжинг қимирлайверади? Лунжингни қимирлаганини кўриб, мен қўйхона дебман.

Корфармон. Эй, бетамиз, унақа демагин.

Қизиқ. Бўлмаса, тур, йўқол. Сен ҳам, мен ҳам кетамиз.

Корфармон. Ҳеч қаёққа бормаймиз. Мен сендан бир нарсани сўрайман, айтиб берасан.

Қизиқ. Нимани сўрайсан?

Корфармон. Отингни сўрайман.

Қизиқ. Мен ўзим пиёда зўрға келдим-у, менда от нима қилади?

Корфармон. Эй... сени номинг нима, номинг!

Қизиқ. Тозаям жинни экансан-да! Тўйга энди етиб келдим, энди нон ейман-да. Мендан илгари келиб, нон ҳам еб тўймаган экансан-да, мендан нон сўрайсан.

Корфармон. Эй... нон сўраганим йўқ, исмингни сўрапман, исминг нима?

Қизиқ. Эй, ўзинг иситма бўл-э, оғзингдан ел олгур.

Корфармон. Уҳ... Сен жиннимисан?

Қизиқ. Мени жинни дема, менга қараганда ўзинг уруғ бойлаган шиннига ўхшайсан, айнияпсан.

Корфармон. Хўп, мен айниган бўлсам, сен, айнимаган, айтчи, сени памиланг нима, памиланг?

Қизиқ. Вой, шўрли, эси паст, тўйларда юравериб, сенга ўхшаган лақмалар билан гаплашавериб, бу йил памилдор эка олмай қолибмиз. Памилдорни ўрнига ям қарам еяверасан. Эй, қизилчага ўхшамай ўлгур!

Корфармон. Э, картошка бўлмай ўл!

Қизиқ. Одамларнинг ичида турп кетти демай ўл!

Корфармон. Мен шўрва қилаётган эдим, аралашиб кетдинг, кўтпиез бўлмай ўл!

Қизиқ. Одамлар шўрвани ичмай, ташлаб кетаяпти, иси ортиқ кашнич бўлмай ўл!

Корфармон. Эй, мениям жинни қилдинг.

Қизиқ. Сен билан кўпроқ гаплашиб эдим, мениям боғидақанги шинни қилдинг.

Корфармон. Ҳадеб кўп гапиряпсан, сендаям бирон ҳунар-пунар борми?

Қизиқ. Сен ҳам гапиряпсан, сенда пул-мулам борми?

Корфармон. Ҳа, бор, қанча пул десанг, бор.

Қизиқ. Ҳа, биздаям ҳунар бор, қанча десангиз.

Корфармон. Қани, ҳунарингни кўрсат, мана, биз маъқул бўлса, пул берамиз-да...

Қизиқ. Хўп. Мана бу – нима?

Корфармон. Ҳа, калиш.

Қизиқ. Калишмас. Калишни каттакони.

Корфармон. Ҳа, калиш-да ахир, калиш деяпман-ку.

Қизиқ. Менам калишни каттакони деяпман-ку.

Корфармон. Нима фарқи бор, икковиям бир-да.

Қизиқ. Фахмди бизда камчил десак, сиздаям йўқдек экан-а. Бу, каттаконнинг ўзи юради! А, кичкинаси ўзи юрмайди.

Корфармон. Қани, юргиз-чи.

Қизиқ. Хўп. Мана, калишни қўйдим.

Корфармон. Қаерга қўйдинг?

Қизиқ. Ерга қўйдим. Мана, бири олдинда, иккинчиси кейинроқда. Кўрдингми? Қаерда турибди?

Корфармон. Ҳа, кўрдим, ерда турибди.

Қизиқ. Ҳа, балли, мана шу юради.

Корфармон. Қани, юргиз-чи, мен сенга анча пул со-
вға қиламан.

Қизиқ. Хўп, қани, бир қарсак чалинг-чи! (*Корфармон қарсак чалади.*) Э, сизни қарсагингизга юрмайди, сиз ўзингиз дангаса, қарсагингиз ҳам бўшашган.

Корфармон. Қанақа қарсакка юради?

Қизиқ. Забардаст акаларимизнинг зўр қарсагига юради.

Корфармон. Қарсакни колхозчилар чалсинми?

Қизиқ. Ҳа-да. Акаларимиз чалса, юради. (*Колхозчилар қарсак чаладилар.*) Сен ораловдинг, мана, бизни иш-
ниям буздинг.

Корфармон. Нимага бузилди?

Қизиқ. Қарсак мунақа бўлмайди. Чақира-чуқур, ча-
қира-чуқур бўлиб кетди! Кел, қарсакни энди иккига тақ-
сим қиламиз.

Корфармон. Хўп.

Қизиқ. Ана, иккига тақсимладик, ўнг қўлни оласанми,
чап қўлни оласанми?

Корфармон (*у ёқ-бу ёққа қараб*). Ўнг қўлни оламан.

Қизиқ. Бўпти, чап тараф меники. (*Ўртани чизиб ик-
кига тақсим қилди.*) Мана, энди мен ҳозир сени тара-
фингни биламан, ўзингга ўхшаган дангаса аралашган
бўлса, сени тарафингни қарсагининг мазаси бўлмайди.
Паловхўр бўлса, қарсаклари кучли бўлиб, баравар туша-
ди. Аталани кўп ичган бўлса, қарсагининг мазаси бўлмай-
ди. (*Ўнг тараф қарсак чалди, қарсак баравар тушди.*)
Ҳа, бизникилар, тагин аталахўр бўлиб қолмайлик. (*Чап
тарафни қарсаги ундан дурустроқ тушди.*) Яшасин биз
тараф! Асти қўли оғримасин биз тарафди! (*Ўнг тараф-
га қараб*) Ўнг тараф ҳам! Қўли оғримасин ўнг тарафди!

Энди чап қўлни кўтарганда чап тараф, ўнг қўлни кўтарганда ўнг тараф! *(Шу сўзни айтиб бўлиб қизиқ йиглаб юборди. Корфармон унинг ёнига келади.)*

Корфармон. Нимага йиғлайсан?

Қизиқ. Сен аралашмаганингга шу ўнг тарафда ата-лаҳўр кўпга ўхшайди. Ҳа, чап тараф, ҳушёр бўлинглар! *(Баривар қарсақ тушади. Қизиқнинг вақти чоғ бўлиб, кулиб юборади.)*

Корфармон. Нимага вақтинг чоғ бўлиб куляпсан?!

Қизиқ. Яшасин биз тарафдаги паловхўрлар!

Корфармон. Биз тараф ҳам паловхўр бўлиб олсин, бошқатдан қайтар.

Қизиқ. Хўп, қани, ўнг қўлни кўтаринг. *(Ўнг тараф қарсақ чалди. Чап қўлни кўтаради, чап тараф ҳам чалди.)* Энди ўнг тараф мен ўнг оёқни кўтарганда ташлайди, чап тараф – чап оёқни кўтарганда. Шундай қилиб имо – қўл билан оёқ. Қани, бошладик: ўнг-чап, ўнг-чап... *(Шу йўсинда аста юриб, тўғрилаб қўйилган калишни кийиб чиқиб кетади.)*

Корфармон. Бу нима қилганинг, калишни юрғизаман деб эдинг-ку. Ҳа, калиш юрмади-ку?

Қизиқ. Э! Калиш акаларимизни қарсагига эриб кетиб, новвойхонагача юриб, кириб кетди-ку!

Корфармон. Ҳа, менинг гапим билан юриб кириб кетса бўлар эди-да.

Қизиқ. Ҳар нарсани юзага чиқарадиган – кўпчилик. Кўпчиликнинг қарсагига мен ҳам, калиш ҳам юриб кетдик. Сен ўзинг ажралиб қолавердинг.

Тамом

1958 йил 16 ноябрь

МАРЮСА

Бой

Камбағал бола (Турсунбой) – Ака Бухор

(Бой ўртага чиқади.)

Бой. Ўртоқлар, ким бўлмасин – мени бир хизматли ишим бор – шуни бажариб келса, мен хизмат ҳақини бераман. *(Чақиради.)* Ташикачи, ҳой!.. *(Ҳеч ким жавоб бермайди. Хафа бўлади.)* Мен бой бўлсам, менинг гапимга нимага жавоб бермайди. Мени алдамчилигимни ё бирон киши шипшитиб қўйдими? *(Шу вақт бир бола ашула қилиб чиқади.)*

Ин шаб-шаббе сешанбе,
Пардо шаббе сешанбе,
Ҳо, лайле жон, ҳа лайле,
Жоним фидо, ҳо лайле.

Бой. Ҳо, Турсунбой!

Бола *(Бойнинг савлатидан кўрқиб).* Лаббай!

Бой. Турсунбой, овозларинг мунча ширин.

Бола. Сизнинг савлатингизни кўриб, кўрққанамдан ширин қилиб, «лаббай» дедим-да. Сиз кимсиз ўзингиз?

Бой. Шу ернинг хўжайиниман.

Бола. Э... шу ернинг хўжайини бўлсангиз, мени чақириб нима қиласиз?

Бой. Э... мен сизни чақирдим, негаки, сиз ҳам бой экансиз.

Бола. Қандга пулим йўқ-ку, мени бой дейсиз.

Бой. Сизни бой деганимизнинг сабаби бор.

Турсунбой. Сабабини менга билинтинг.

Бой. Сабаби мана шу ерда, Турсунбой. Яъни сен мана шу ерда туриб ишлайверсанг, бой бўласан деган сўз.

Турсунбой. Э, хўжайин, бу гапингиздан, мен сизга дум бўламанми? Илгариги думингиз қани?

Бой. Думим йўқ!

Турсунбой. Ҳов молбозорда кўрганимда, думингиз бор эди-ку.

Бой. Э... мен мол олиб келаётганда шу молнинг думини кўргансан. Жуда бемаза экансан-да.

Турсунбой. Э, хўжайин, мени бемаза деманг, мен жуда ширинман, ҳали ялаганингиз йўқ.

Бой. Кел, Турсунбой, сен ширин бўлсанг, шу ширинлик эвазига сен ҳам хизмат қилгин.

Турсунбой. Хўп бўлади. Нима хизмат қиламан?

Бой. Мен сенга тайинлаб бераман.

Турсунбой. Хўп. Тайинлаб беринг.

Бой. Мана, буни қўлингга ол! (*Қогозга ўроглик бир нарса беради.*)

Турсунбой. Хўп. (*қўлига олади.*) Нима қиламан?

Бой. Ҳозир мен тайинлайман.

Турсунбой. Қани, тайинланг-чи, мен олиб борай-чи, менинг хизматимни бир кўринг-чи, дўндириб келганимга қойил қолинг-чи.

Бой. Раҳмат, мана шу ишни бажарсангиз, ана ўшанда сиз қийналиб юрмайсиз, мана, биз тайинлаб берамиз. Қийналмай олиб бориб берасиз.

Турсунбой. Тайинлаб беринг-чи, мен олиб борай-чи. Ҳа, кимга олиб бораман?

Бой. Бировга айтмагин.

Турсунбой. Хўп.

Бой. Ҳар бир кишидаям ишқ бўлади. Мен бировни яхши кўраман.

Турсунбой. Кимни?

Бой. Бировга айтмасанг, айтаман.

Турсунбой. Калламни шартта кесиб ташласангиз ҳам мен бировга айтмайман.

Бой. Хўп, мана, мен сенга айтаман, Марюсахонни яхши кўраман, Марюсахонни.

(*Турсунбой иргиб тушади. Бойга дагдага қилиб, йиглаб юборади.*)

Бой. Нимага йиглайсан?

Турсунбой. Шу Марюсахонни яхши кўрганингизга хафа бўлиб йиглаяпман.

Бой. Хафа бўлма, сен айтган маҳаллангдаги Марюсахонни эмас.

Турсунбой. Тўхта-чи, буни йўлларида биламан, қани, мен бир билай-чи, хизматини қилай-чи. *(Бу гапларни ўзича гапирди. Бойга қараб.)* Хўп, хўжайин, билдим, тундирим. Тайинлаб беринг, мен борай. Нима қиламан?

Бой. Ана шу қўлингидан қоғозга ўралган ширин нарсаси. Секин олиб борасан, Марюсахоннинг қўлларига берасан, амакингиз бериб юбордилар, дейсан. Ундан кейин у қўлига олади, ундан кейин раҳмат дейди, ундан кейин қараб турасан, ундан кейин ейди, ўз кўзинг билан еганини кўриб келасан. Ичкарига киринг деса кирмайсан. Мана бундан ўзингиз ҳам енг деса, емасан.

Турсунбой. Хўп. Айтган ишингизни бажараман. *(Шошилиб, ҳовлиқиб югуриб кетаётган эди, бой чақирди.)*

Бой. Ҳо, Турсунбой! Мунча шошилиб кетяпсан, йўлини биласанми? Шошилмай ўлгур, қаер билан борасан?

Турсунбой. Э, хўжайин, Марюсахонни номларини эшитиб шошилиб, сиздан илгари борай деб, ҳовлиқиб қолибман-да, агар сиз мунчалик чақирмасангиз, мен девордан ошиб тушар эканман-а.

Бой. Ҳовлиқмай ўлгур, ўпкангни босиб ол, ўзингни мен тайинлагунча ушлаб тур.

Турсунбой. Ўзимни ўзим ушладим, бир қўлим билан, лекин ўнг оёқ Марюсаникига қараб кетиб қоляпти. Тезроқ тайинлаб бера қолинг.

Бой. Хўп, ҳаракатинг ҳам жойида-ю, бизданам сиз шошилган-у, мана, биз тайинлаб берамиз, тўппа-тўғри арава юрадиган кўча билан тўғри кириб борасиз, кейин арава юрмайдиган кўча келади, шошилиб чап қўлга буриласиз, яна бурилганингиздан кейин тагин тезроқ юриб,

ўнг қўлга буриласиз. (*Ўнг қўли билан кўрсатганда, қўл боланинг қулоғи тагига тушади.*)

Турсунбой (*қулогини ушлаб*). Хўжайин, чап қўл тузук экан, ўнг қўл чатоқ экан.

Бой. Нимага чатоқ бўлади?!

Турсунбой. Марюсахоннинг эшиги қулфланган экан, бизнинг қулоқ тагидан очилди-я. Шу, ўнг қўлингизни йўқотманг. Шу, Марюсахоннинг эшигига яхши хизмат қилар экан. ОчишнIAM билар экан.

Бой. Хўп, унақа маҳмадана бўлма, Марюсахонникига яқин қолдинг.

Бола. Яқин қолгандан хурсанд бўлиб кетдим-да, сиз ҳам сергап бўлмай, тайинлаб бера қолинг.

Бой. Хўп. Тўппа-тўғри, у ёққа-бу ёққа бурилмасдан борсанг, кўк эшик кўринади. Мундай ёнларини қарасанг, машина ғалтак кўринади.

Турсунбой. Ия, у машиначими? Илгариям бир уст-бошингизни тикиб берган экан-да, а?

Бой. Йўқ, унақа маҳмадана бўлма. Ўша машина ғалтакни ушлаб қимирлатсанг, ичкарида қўнғироқ жиринг-жиринг қилади. Ундан кейин Марюсахон югуриб чиқади, ундан кейин эшикни қия қилиб очади, қўнғироқ жиринг-жиринг қилгандан кейин, Марюсахон сени ичкарига кириб-кириб, дейди. Сиз лекин кирманг. Уялинг. Кирмаганингиздан кейин, Марюсахон, мени чақирдингиз, ичкаридаги қўнғироғим жиринг-жиринг қилди, иззатингизни қилиб югуриб чиқдим, жиринглатганингиздан кейин ичкарига киришингиз керак-да, бўлмаса нима ишингиз бор, дейди.

Турсунбой. Мана, бўлмасам, мен кетдим. (*Аввалги йўл кўрсатганига биноан турли ҳаракатлар билан «кетаверади», «эшик» олдига бориб тўхтайтиди. «Ғалтакни» тортди. Марюсахонни овози эшитилади.*)

Овоз. Кимсиз, қўнғироғим «жиринг-жиринг» қилди, қани, ичкарига кириб.

Турсунбой. Йўғ-э. (уялади.)

Овоз. Бўлмаса, нима ишингиз бор?

Турсунбой. Ишим шуки, амакингиз мана шу ширин нарсани бериб юбордилар, Марюсахонни чақиринг, мана шу нарсани ўз қўлингиз билан егизинг, ўз кўзингиз билан кўринг, ундан кейин...

Овоз. Менинг амаким аллақачонлар ўлиб кетган. (*«Эшик ёпилади».*)

Турсунбой. Энди нима қилдим, хўжайинга борсам, сўкади. Тўхта, тўхта, Турсунбой. (*Келган йўлига қаради.*) Тўппатўғри арава юрадиган йўл (*қогозни очди*) чап қўл! Тор кўчанинг бошига довур... (*ширинликни бир юмалогини еди.*) Ўнг қўл. (*Қулогининг тагига шапалоқ билан урди.*) Марюсанинг эшигини қулфи очилди. (*Яна бир юмалогини еди. Хурсанд.*) Кўк эшик. (*Яна келди. Фалтакни кўрди. Яна тортди. Ичкарида «жиринг-жиринг» овози.*) (*Энди ҳеч ким овоз бермайди. Турсунбой ширинликлардан кетма-кет олиб.*) Ичкарига киринг-киринг-киринг (*оғзига ташлайверади*).

Турсунбой ширинликни тамомлаб, лаб-лунжсини артиб, турли имо-ишора билан хўжайинининг олдига жўнади.

Бой. Келдингми, Турсунбой?

Турсунбой. Ҳа, келдим.

Бой. Мен айтган ишларни бажардингми?

Турсунбой. Ҳа, хўжайин, бажардим.

Бой. Раҳмат. Егиздингми?

Турсунбой. Ҳа, егиздим.

Бой. Ўз қўлинг билан егиздингми? Ўз кўзинг билан еганини кўрддингми?

Турсунбой. Ҳа, ўз қўлим билан егизиб, ўз кўзим билан еганини кўрдим.

Бой. Оҳ, яша, раҳмат. Сенга энди бир тўн кийгизаман.

Турсунбой. Хўжайин, энди сизга хизмат бор.

Бой. Нима хизмат экан?

Турсунбой. Хизмат шуки, берворган нарсалари жуда ширин экан, тагин берворсинлар, деди Марюсахон.

(Бой шошилиб, болани гапларини рост эканига ишониб, эгнидаги тўнини ечиб, Турсунбойга кийгизади.)

Турсунбой *(хурсандчилигидан у ёққа-бу ёққа югуриб).* Ўртоқлар, эртасига ёппасига бизникига тўйга!

(Бой икки тиззасига уриб кулиб.)

Бой. Ниятимга етдим, ниятимга етдим.

Турсунбой *(унинг олдига югуриб келиб).* Бугун ниятингга⁵ етган бўлсанг, эртага бўйинчаям оларсан. Хомутим қулф деб ҳам югурарсан. Э, араванинг тиркишидек бўлмай ўл. Мени ишга буюриб, ўзи аравакашлик қилмоқчи экан. Мунча кулаверасан.

Бой. Ниятимга етганлигим учун куляпман. Яша, Турсунбой. Сен бўлмасанг, ниятимга ета олмас эдим.

Турсунбой *(одамларга қараб).* Ия, бизнинг чап қовоқ учиб қолди-я, бир гап бўлиб қолди, шекилли, мен хўжайин билан бориб бир гаплашай. Хўжайин, ҳадеб ниятни кўп гапирдингиз, маъниси нима?

Бой. Сўраб нима қиласан?!

Турсунбой. Сўраганимнинг маъноси чап қовоғим учиб қолди. Сизни дилим тортиб қолди. Шунинг учун сўрадим.

Бой. Ниятнинг маъноси шуки, ҳалиги қоғоздаги нарсани олиб бориб Марюсахонга бердингми?

Турсунбой. Ҳа, бердим.

Бой. Ўз қўлинг билан егиздингми?

Турсунбой. Ҳа, егиздим.

Бой. Еганини ўз кўзинг билан кўрдингми?

Турсунбой. Ҳа-да, хўжайин, ишонмайсизми менга?

Бой. Ана, ниятимга етдим деганимнинг маъноси, ўша уч юмалоқ нарсада ўлдирилган заҳар бор эди. Энди у уч соатда ўлади. Маъноси – шу!

Турсунбой *(ийглайди).* Вой-дод, вой-дод, вой-дод, вой, қорним.

⁵ Ният – аравага қўшилган отнинг устки ёғоч бўйинчаси (шунга ишора).

Бой. Нимага йиглайсан?

Турсунбой. Марюсахон олмаганларида хафа бўлиб кетиб, ўзим еган эдим. Во-вой-вой қорним.

Бой. Вой, Турсунбойимдан ажраб қолмай, дори олиб келай. *(Югуради. Турсунбой «йиглаб» оғзини очиб турди, бой чойнакдан совуқ чой ичкизди. Бой кетаятган эди, Турсунбой тагин йиглади.)*

Бой. Тагин нимага йиглаяпсан?

Турсунбой. Э... дорингиз ширин экан, оғриғи қолмаяпти. *(Бой кета бошлади.)*

Турсунбой *(қаттиқроқ).* Вой, биқиним-эй!!! Вой, қорним-эй!!! *(Бой бир кўза сув олиб келиб, Турсунбойнинг оғзи ва боши аралаш қуйиб юборди.)*

Турсунбой *(ўзига).* Қорин оғриқни баҳонаси билан сувга ҳам чўмилиб чиқдим, тагин йиглай-чи, нима бўлар экан. Вой-дод, вой-дод!!! *(Яна бой югуриб келади. Қўлида қуруқ идиш.)*

Турсунбой. Тагин оғрияпти, хўжайин.

Бой. Нима қиламиз, дори тамом бўлди-ку.

Турсунбой. Хўжайин, парво қилманг, бизнинг қорин оғриғи ҳам тамом бўлди!

Тамом

1958 йил 17 ноябрь

НОН ГАРОВИ

ҚАТНАШАДИЛАР:

Корфармон (Баратбой)

Абдуқодир (Ака Бухор)

Корфармон. Биродарлар, мени танисаларинг яна яхши. Агарда танимасаларинг, ўзимни танитай: мен шу ернинг хўжайини бўламан. Кимни ҳунари бўлса, кўрсатса, ойлик-ка оламан. *(Шу орада Абдуқодир ашула айтиб чиқади.)*

Абдуқодир.

Баъзи бирлар ароқ ичар ўлгунча, ўлгунча,

Кекирдаги, жиғилдони тўлгунча, тўлгунча.

Маст бўлиб қолиб латта чайнар, латта чайнар,

Ўзим ҳар жойдаман – кўнглим шапалоқдадир,

вой жон-эй, вой дод-эй.

Корфармон. Ҳой, «вой дод-эй» деган бола, бу ёққа кел.

Абдуқодир. Бор, ўз бараваринг билан гапириш, мен билан нима ишинг бор?

Корфармон. Сенда ишим бор, бу ёққа кел. *(Абдуқодир келади.)*

Абдуқодир. Нима дейсан, мана, келдим.

Корфармон. Нимага бу ерда дод дейсан? Бизнинг жойда!

Абдуқодир. Э... Бу сизникими? Мен қаёқдан келдим?

Корфармон. Билмадим: қаёқдан келдинг.

Абдуқодир. Мен девордан ошиб келдимми ё биров рўмолга тугиб, ташлаб кетдимми?

Корфармон. Ундай эмас, эшикдан келгандирсан-да.

Абдуқодир. Бу, эшигингиз ҳам борми?

Корфармон. Ҳа, эшигимиз ҳам бор.

Абдуқодир. Эшикни бу ёққа олиб келинг, мен кириб олай, сиз билан икки оғиз гапиришай.

Корфармон. Мен билан гапиришяпсан-ку.

Абдуқодир. Сен ўзинг ким бўласан?

Корфармон. Билмадингми мени?

Абдуқодир. Йўқ.

Корфармон. Мен шу ернинг заведующийси бўлиб кетганман, тушундингми?

Абдуқодир (*қаҳ-қаҳ уриб кулиб*). Вой аҳмоқ, вой жинни, вой эси паст, энди тушундим.

Корфармон. Нима дедим, тушунган бўлсанг?

Абдуқодир. Ашу ернинг катта зовури бўлиб кетганман дединг.

Корфармон. Унақа дема, ҳа, бетамиз.

Абдуқодир. Тур, йўқол, афтинг хунук экан, сен билан қаёққа кетамиз?

Корфармон. Оббо, тоза эзма экансан-да. Кетамиз деганим йўқ, «заведующий» деяпман, «заведующий», тушундингми?

Абдуқодир. Ҳа, тушундим, зовуру яна катта сув оладиган идиш.

Корфармон. Э... тозаям мазанг йўқ экан-да. Унақа эмас, сенга ўхшаганни ишга олиб ишлатадиган, фойдаланадиган хўжайинман.

Абдуқодир. Бу ер ўзи қаер? Бизни бемаза экансан дейсан?

Корфармон. Ҳа, бу – халтурчи цирк.

Абдуқодир. Бу ўтирганлар ким?

Корфармон. Ҳа, бу ўтирганлар ҳаммаси одамлар.

Абдуқодир (*қаҳ-қаҳ уриб кулиб*). Вой жинни, вой шинни!..

Корфармон. Нимага куласан?

Абдуқодир. Кулганимнинг маъноси бор, мен буларнинг уруғи тоза, ўзи ширин қовун-тарвуз дебман.

Корфармон. Тур, жўна, йўқол!

Абдуқодир. Қаер билан кетаман?

Корфармон. Мана шундай тўғри борсанг, ўша эшикдан чиқиб кетасан.

Абдуқодир. Мени овора қилиб юрма, эшикни шу ерга олиб келиб қўя қол.

Корфармон. Э... эшикниям олиб келиб бўладими?

Абдуқодир. Э... кўп гап эшакка юк, эшикни буёққа олиб келмасанг, мен қандай чиқиб кетаман? Бўлмаса, мени ўзимниям кетишим жуда зарур эди. Сенинг иззатингни қилиб турибман. Бўлмаса, мен дарров кетишим керак, товуқларим туғадиган эди.

Корфармон. Хўп, менинг иззатимни қилган бўлсанг, сенда бирон ҳунар-пунар борми?

Абдуқодир. Йўқ.

Корфармон. Ҳунаринг бўлмаса, нимага кетмаяпсан?

Абдуқодир. Сиздан ўрганаман деб, қолдим.

Корфармон. Ана, мен сенга бир ҳунар ўргатаман, ҳушёр бўл! Зийрак бўл, муғомбир бўл!

Абдуқодир. Хўп!

Корфармон. Мана, бу нима?

Абдуқодир. Нима у?

Корфармон. Нон!

Абдуқодир (*вақтичоғ, кулади; одамларга қараб*). Хўжайин мени яхши кўриб, қорни оч деб, нон ҳам олиб келибди-я.

Корфармон. Егани эмас, бу – гаров ўйинга, ҳунар ўргатишга, тушундингми?

Абдуқодир. Ҳа, тушундим. Ҳунар ўргангунча тоза оч қолар эканмиз-да. Қанақа ҳунар ўрганар эканмиз?

Корфармон. Мана шу ўзимни таниган қўлимдаги нонми? Мана шуни ўзинг уч марта беркитасан, мен тескари қараб тураман. Уч мартада тополмасам, эллик сўм бераман. Топиб олсам, сен эллик сўм берасан.

Абдуқодир (*одамларга қараб*). Ёнимда бир сўмим йўқ-ку, бу топиб олса, мен эллик сўм берар эмишман-а, ҳозир гап билан мен ҳам буни бир бошлай. Хўжайин, тушундим, шуни мен уч марта яшираман. Кўзингизни беркитиб турасиз, агар тополмасангиз, эллик сўм берасиз. Мана шу ўтирган одамлар ҳаммаси – гувоҳ, топиб олсангиз ҳам, эллик сўм берасиз, бўлмаса, икковимиз шерик бўламиз.

Корфармон. Икковимиз шерик бўлгандан нима маъно бор? Мана шу уч марта яширсанг, топиб олсам, элик сўм сен берасан, топа олмасам, мен бераман.

Абдуқодир. Хўп, бўпти. Ҳов нарироққа бориб туравер. *(Бола у ёқ-бу ёқ ҳаракат қилиб туриб, нонни ичидан қўлтигига қисиб олди. Буни орасида Корфармон «бўлдимми», «бўлдимми» саволларини беради, Абдуқодир «Кўп шоширма», «Тўхтаб тур», «мана, ҳозир» жавобларини беради.)*

Абдуқодир. Мана, бўлди, келавер.

Корфармон *(келади).* Қани-чи. *(Пайнаслаб кўкрагини, ўнг қўлини, енгини, қўнжиларини, чўнтақларини қарайди.)* Ўнг қўлингни кўтар-чи. *(Кўтаради.)* Ҳа, энди бундай айлан! *(Айланади.)* Энди чап қўлингни кўтар!

Абдуқодир. Кўтара олмайман!

Корфармон. Нимага?!

Абдуқодир. Яраси бор.

Корфармон. Яраси бўлса, кўрай! Доктор айтиб келаман, кесиб ташлайди. *(Абдуқодир чап қўлини кўтаради, қўлтигидан нон тушади.)*

Корфармон. Қани, яралиги, нон экан-ку! Мана энди топиб олдим. Тагин иккитаси қолди.

Абдуқодир. Ҳа, майли. *(Одамларга)* Энди шундай беркитайки, уч кун қидириб топа олмасин. Хўжайин, ҳов нарироққа бориб тур. Аммо орқангга қарама.

Корфармон. Эсинг жойидами, мен ҳеч қарамайман.

Абдуқодир. Қани, тезроқ бор. *(Нонни ҳамма ерига яшириб кўради.)* Ҳой, қимирлама!

Корфармон. Тезроқ бўл-да!

Абдуқодир. Э... бирпас жим тур, бу ёғи ўзи танг бўлиб қолди. *(Қалпогини кўтариб тагига қўяди.)* Бу ҳам бўлмайди. *(Парикни кўтариб тагига қўяди.)* Хўжайин, орқангга қараганинг йўқми? Майли, энди келавер.

Корфармон. Ҳа, мана, қани-чи. *(Корфармон Абдуқодирни ҳамма ёгини ечинтириб тинтийди.)* Қани, қалпогини ол-чи. *(Олади. Парик дўппайиб қолади.)* Ҳа... Қани-чи. *(Парикни тортади.)*

Абдуқодир. Вой-вой-вой, яраси бор, асти тегма.

Корфармон. Ундай бўлса, сенга иккита доктор керак. Биттаси келгани билан барибир сени сочингни кўчира олмайди.

Абдуқодир. Хўжайин, ундай бўлса, икки доктор у ёққа турсин, биттасини ҳам йўлатмай, ўзинг олиб қўя қол.

Корфармон. Шундайми, ҳа, майли, мана, қани. *(Парикни юлиб олади, тагидан нон ерга юмалаб тушади.)* Ана энди биттаси қолди. Сен ҳам 50 сўмни ҳаракатини қилавер, топсам, оламан, топа олмасам, эллик сўмни мен ўзим бераман.

Абдуқодир. Бўпти. Кетавур, орқангга қарама. *(Нон ушлаб, ўтирган одамлардан бирига)* Сиз яшириб кўринг. *(У одам олмайди. Яна уч кишига боради. Бу орада Корфармон шоширади. Абдуқодир ўртага қайтиб келиб ўйлайди.)* У ёққа яширсам, топса, бу ёққа яширсам, топса. Кел, энди чамадонга яшириб қўя қолай. *(Имлаб бир томошабинни чақириб, «чамадон»ни – оғзини очиб тур деб имлайди. У очиб туради. Ўзи нонни оғзига тиқиб чайнай бошлайди. «Бўлдими» саволга гўлдираб жавоб беради. Нонни ярмини ютгач, овози сагал чиқади. Ютиб бўлгач)* Мана, бўлди, келавур.

Корфармон. Бу сафаргиси жуда қийин бўлди-я. *(Тинтиб қидираверади.)*

Абдуқодир. *(Томошабинларга қараб лунжини қимирлатиб)* Тополмай ўлиб кетасан! *(Шу орада Корфармонни боши Абдуқодирнинг оғзига рўпара келади. Абдуқодир томошабинларга қараб)* Бу бизни «чамадон»ни рўпарасига келиб қолди-ю, ҳали ичкарига кириб кетмаса эди, ўшанақаси меҳмонхонага ҳам ўтиб кетса-я! Оббо! *(Корфармоннинг кўзи Абдуқодирнинг оғзига тушди.)*

Корфармон. Тўхта-чи, оч оғзингни! *(очади)* Оҳ-ҳо... баққа жойлаб юборибсиз-да.

Абдуқодир. Ҳа, энди нима қилай! У ёққа беркитсам, топсанг, бу ёққа беркитсам, топиб олсанг, анави тўрт

меҳмонхонлар ҳам унашмади. Шу, беташвишроқ, ўзимни «чамадон»га жойлаб қўя қолдим. Қани, энди элликни чўз.

Корфармон. Нимага?

Абдуқодир. Ахир тополмадинг-ку.

Корфармон. Шундайми?

Абдуқодир. Ҳа, қандай бўлмаса?

Корфармон. Майли, бир ишлатдинг, ишлатинг-да, мен ҳам элликни берсам бера қолай. Қанақасидан берай?

Абдуқодир. Қовурғаси синмаган – шилдироғидан.

Корфармон. Ма, ол! (*Онаш беради, Абдуқодир даврани у чеккасига гандираклар кетади.*)

Абдуқодир. Хўжайин!

Корфармон. Ҳа.

Абдуқодир. Ҳов анави «чамадон»ни оғзини очиб турганга ҳам битта йигирма бешта сўлкавойдан⁶ бер!

Тамом

1958 йил 18 ноябрь

ПЬЕСА ҲАҚИДА

Бу пьеса эски қизиқчилик намуналаридан бири бўлиб, НЭП даврида, халтура цирклар кўпайган даврда, Ака Бухор Корфармонни «халтурачи цирк заведующийси» ёки «хўжайин» деб ўзгартирган. Шунга қараб костюмлар ҳам ўзгарган: Корфармон тўн ва дўппи кияди; Абдуқодир цирк масхарабозининг қизил капюшон⁷, парик, қалпоғини кияди.

Бу пьеса циркда ҳам ижро этилган.

⁶ Сўлкавой – бир сўмлик танга.

⁷ Капюшон – устки кийим ёқасига бириктириб тикилган қалпоқ.

АШУЛАЧИ ЁКИ ДОКТОРДАН ҚОЧГАН КАЛ

ҚАТНАШАДИЛАР:

Корфармон – Баратбой

Ашулачи – Ака Бухор

Давранинг икки томонидан Корфармон ва ашулачи кириб келади.

Корфармон. Қўлингдаги нима у?

Ашулачи. Ҳа, дап – бу!

Корфармон. Ҳа, дапинг нимаси?

Ашулачи. Чилдирма-да!

Корфармон. Нима қиласан уни?

Ашулачи. Ҳа, ерга қўяман.

Корфармон. Ерда нима қилади?

Ашулачи. Бир, икки, уч десам, ғилдираб кетади.

Корфармон. Эҳ-ҳе.. мендан сени ҳунаринг ортиқ экан-ку. Қани, бир ғилдират-чи.

Ашулачи. Мана (*Чилдирмани ерга тик қилиб*). Бир, икки, уч... Қўлинг билан итариб юборгина. (*Корфармон итариб юборади.*) Ана, кўрдингизми ғилдираб кетганини?

Корфармон. Ҳа, мен кафтим билан итарсам, ғилдирармиди?

Ашулачи. Сенга биров тайинладимики, ўзи ғилдирайди деб, сени бир аҳмоқ қилдим-да. Сен мени билмаяпсан, ҳусни жамолимга қарамаяпсан, ширин нафасимни эшитмаяпсан.

Корфармон. Э... сенда ширин нафас ҳам борми?

Ашулачи. Эҳ-ҳе, мени шундай ширин нафасларим борки, жуда ўткир. Айниқса, жўхори пишганда, ўша жўхорини ичида ашувла қилдирсанг, бир тош наридан чумчуқлар овозимдан қочаверади, жўхоринг ўзингга қолаверади Қайириб олаверасан.

Корфармон. Ия, ашувлачимисан?

Ашулачи. Ҳа, мен – ашувлачи.

Корфармон. Қани, ашувлачи бўлсанг, битта айт-чи.

Ашулачи. Бўлмаса, сен буюр-чи, нимани айтай? Мен нозик ашувлачиман. Мен билмайдиган дунёда ашувла йўқ. Ҳамма нарсани айтаман.

Корфармон. Оғайни, бўлмаса, «Чоргоҳ»ни айтиб беринг.

Ашулачи. Биродар, «чоргоҳ» дан бошқасини буюринг. Бугун беш кун бўлди: бизни маҳалладаги ҳамма чоллар қовун сайлига кетиб қолди.

Корфармон. Э... мен сендан чолларни қовун сайлига кетганини сўраяпманми?

Ашулачи. Бефаҳм бўлмасангиз, дарров «Чоргоҳ»ни буюрасизми, бошқасини сўранг.

Корфармон. Бўлмаса, «Бир келсин» ни айтиб бер.

Ашулачи. Э... тоза эзма экансиз. Кеча қишлоғимиздан бир арава меҳмонлар бир келдию кетди.

Корфармон. Э, ашувлачи бўлмай ўл, мен сендан меҳмонларингни сўраяпманми, «Бир келсин» деган ашувлани сўраб эдим.

Ашулачи. Э... ашувла сўрамай ўл, пучуқ, «Бир келсин» дан бошқаси йўқмиди?

Корфармон. Бўлмаса, «Лўм-лўм Мамажон»ни айтиб бер. *(Ашулачи қаҳ-қаҳ уриб кулади.)* Нимага куласан?

Ашулачи. Э... сенга катта зиён бўлибди-ку, Мамажондаги ҳақингни олганинг йўқми?

Корфармон. Э, ҳакка тумшуқ, мен ҳақ деяпманми «Лўм-лўм Мамажон» деган ашувлани айтиб бер, деяпман.

(Ашулачи яна кулди.)

Корфармон. Яна нимага кулдинг?

Ашулачи. Мамажонни менинг ўзимниям таъбим тортмас эди.

Корфармон. Таъбинг тортмаса, «Воқ-воқа тўрам» ни айтиб бера қол.

Ашулачи. Эҳ, эси паст, бизнинг маҳаллада «тўрам» деган нарса йўқ.

Корфармон. Уни айтсам, унақа десанг, буни айтсам, бунақа десанг, бор, ўзинг билган ашулангни айтиб бер.

Ашулачи. Хўп, ана, ўзим билганимни айтаман. Яшасин шоирларимиз! Мени ҳусни жамолимга қараб, ўзимни шаънимга ашувла ёзишган. Мана шуни айтаман, симобдай эриб кетиб, йиғлаб юборганимда, сен келиб бошимни ушлайсан.

Корфармон. Ҳа, бўпти. Ашувла қилмаям ўл, шунақа қийин бўладими? Сендан бошқа ашулачи йўқ экан-да.

Ашулачи. Хўп, мана, биз ашула қиламиз, сен ҳов нарироққа бориб, эътиқод билан қулоқ соласан. Қулоғингга ёқмаса, баравар шовқин соласан.

Корфармон. Хўп, мана, қулоқ солдим!

Ашулачи. Қулоқ солдингми? Кўзингни менга тикиб тур, мана, мен ҳам қўлимга чилдирмани олдим. Мана, нохун қилиб чалдим. Мен ҳам сени кўрдим. Жиндак бу ёққа ўтиб кетибсан, жиндак ўнг тарафга ташлаб тур. *(Ашулачи яна қараб туриб, бир нохун уриб.)* Э... ўнг тарафга жуда ўтиб кетибсан, чап тарафга икки қадам ташла.

Корфармон. Э... Ашувла қилмай ўл!

Ашулачи. Жим тур, овозингни чиқарма, ашувла ҳуркади. Оёғингни жуфт қил! Ўнг томонга ёнбошлаб тур, чап тарафга ҳам ёнбошлаб тур, овозингниям чиқармай тур. Оғзингни беркитиб тур. Тумшуғингни бир латта билан ўраб қўй. Ашулани авжи тумшуғингга ўралиб қолмасин. *(Ўзи қаҳ-қаҳ уриб кулиб юборади.)*

Корфармон. Нимага куляпсан, мени мазах қиляпсанми?

Ашулачи. Мен сени нимага мазах қиламан, сенда маза борми? Мени гапимга кирганингга ва тумшуғингни ўраганингга кулгим қистади, холос.

Корфармон. Мен, сени яхши кўрганлигимдан, сен нима десанг, хўп деб, қиляпман-да.

Ашулачи. Мен ҳам сени яхши кўрганлигимдан, кигизга ўраб қўйган ашувламдан айтиб бераман-да.

Корфармон. Хўп, раҳмат, айт, эштайлик.

Ашулачи. Хўп, мана, биз айтамиз, сизга кўп раҳмат, сиз эшитинг эътиқод билан. Ёрдам қилинг, биз авж қилганда, сиз ҳам «дод» денг.

Корфармон. Тозаям эзма, мағзава ашувлачи экансан, ашувланг ҳам қуриб кетсин!

Ашулачи. Мана, мен бошладим. Ўзимни шаънимга чиққан ашувла. Бошқалар учун ҳеч фойда-зиёни йўқ.

О-о-о-о-й! До-дей,

Пашшаларни ҳамнишини, ғалвада қолган бизни бош, Елкамиз болишсифат, пешонамизга тегди тош.

Оғайни!

Корфармон. Лаббай!

Ашулачи. Иқболинг баланд экан.

Корфармон. Нимага?

Ашулачи. Ҳали тумшуғингни ўраб қўй деганимни маъноси бор экан. Уч кунгина тумов бўлиб қолсанг, уч кун мени дўппимни қайнатиб ичсанг, тузалар экансан. Энди бу ёғига ҳам эътиқод билан қулоқ солгин.

Корфармон. Хўп, қулоқ соламан, яхши ашувла қилиясан. (Ашулачи бошлайди.)

О-о-о-о-й!.. До-дей.

Тарала бедодлигимдан додга келган бизни бош,

Охири қолган тукини куяга қилди талаш.

Оғайни! Яна иқболинг баландлик қилди. Агар сенга жун керак бўлса, биз мўйтоб бош эканмиз, биздан олаверасан. Ашувламизни ҳам куядан асраб, кигизга ўраб қўйган эдик.

Корфармон. Оббо, қаёқдан ҳам сенга ашувла буюрдим, ишимдан ҳам қолдим. Тезроқ айта қол.

Ашулачи. Хўп! (Бошлайди.)

О-о-о-о-й! Дод-эй!

Доктордан қочган каллар ичади кочи⁸,

Қайчига пой келмайди, чаккада олти сочи,

Сартарош ҳаққига йўқ ҳам имкон, ҳам иложи.

⁸ Кочи – овқат.

Оғайни, биздан бошқаси сартарошга ҳақ тўламаган экан. Сизда ҳийла муғамбирлик бор экан. Сиз сартарошлик қилганингизда, Бухорхоннинг сочини оламан деб, 15 кун илгари пулимни олиб олар эдингиз-а! *(Ашулани авжисини олади.)*

О-о-о-о-й! До-дей!

Каллапазни қўлида бурнига ёғоч тикдириб,

Гулханида туки йўқ устихонин куйдириб,

Бенавою бедаво, расвои олам бизни бош.

(Йиглаб юборади. Корфармон югуриб ашулачини бошидан ушлайди.)

Корфармон. Вуй, йиғлама, сени куйдирган каллапазлар! Афсусланма, хафа бўлма! Мен сени докторга олиб бориб, бошингга соч чиқартираман. *(Ашулачи бунни эшитиб, хурсанд бўлиб кулади.)* Сени куйдирган каллапазни ўзи куяр. *(Жўровоз билан ашула айтиб чиқиб кетишади.)*

Тамом

ПЬЕСА ҲАҚИДА

Бу пьесани Ака Бухор 1915-16 йилларда (мардикор йили деб хотирлайди) яратган. Шеърини чинободлик бир шоир (номини эслай олмайди) ёзиб берган экан. Лекин шеърларнинг тўлиқ ва аниқ матнини, хотирада сақланганича, вақти-вақти билан эслаб бергани қоғозга туширилган ҳолида қолди.

ҚИМОРБОЗЛАР

ҚАТНАШАДИЛАР:

Қиморбоз (Мамажон)

Хотини (Ака Бухор)

Бошқа қиморбозлар

Халқ ва ҳофизлар, созандалар, ўйинчи (бача)

Катта тўйнинг сайилнамо тантанаси: даврада турли шартли ўринлар кўрсатилади. Мана, рўпарада – чойхона, нарироқда, «ўрикзор»да, тўп-тўп одамлар турли ўйинлар билан машгул. Бир тўп қартабозлар, бир тўп беданабоз ва ҳоказо. Айниқса, қиморбозларнинг тўтида шовқин-сурон баланд. Мақсад ҳам бутун томошабин диққатини шу қиморбозлар тўдасига торттишдан иборат бўлади. Тўртта гишт кўйилиб, тўрт тарафда тўрт қиморбоз қимор ўйнамоқда.

Қиморбоз. Ё, худо! Гарткам!

Бошқа қиморбоз. Ё, Баҳовиддин!

Учинчи қиморбоз. Гарткам!

Тўртинчи қиморбоз. Ё, Шоҳимардон пирим, мадад қилинг, гарткам!

Қиморбоз. Ё Жамшид! (*Шу сўзлар билан «тўрт ошиқ» отилаверади. Ёнвердаги ишқибозлар «келдим», «чиқдим» садоларини такрорлайдилар. Шовқин, тўполон. Шу орада Мамажон қиморбозни хотини даврага кириб, бир боладан сўрайди.*)

Хотин. Ҳой бола, қиморхона қаерда?

Бола. Билмайман. (*Ўтиб кетади. Хотин чойхонага келиб, бир одамдан сўрайди.*)

Хотин. Қиморхона қаерда?

Чойхўр. Хола, бизди қиморхона, беданабозликдан хабаримиз йўқ, анави чоллардан сўранг. (*Хотин чолларни олдига келади.*)

Хотин. Ота, қиморхона қаерда?

Бир чол. Нима қиласиз, қизим, қўлингизда болангиз билан қиморхонани сўраб?

Хотин. Мана шуни дадаси ўн кундан баққа уйга бормайди, ота, эшитсам, қиморхонада кечаю кундуз қимор ўйнаб ётган эмиш. Шунинг учун сайил-улоқхонага бориб сўрасангиз, айтиб беришади, деганларига сиздан сўраганим. Қимор ўйнамай ҳам, ютмай ҳам, ютқизмай ҳам ўлсин, мени куйдириб тамом қилди! Ўлар бўлсам ўлдим. Ҳеч бўлмаса, манави боласиниям соғинмайди.

Бир чол. Ҳов ана, шу деворни орқасига ўтсангиз, қиморхона. *(Хотин деворни орқасига ўтиб, «ўрикзор»-даги қиморхонага яқинлашганди, қиморбозларни «гарткам»и яна авжсига чиқади.)*

Қиморбоз. Ё худо, гарткам! *(Шовқин, тўполонни орасида хотин қиморбозларнинг овозини эшитади.)*

Хотин. Эримни овозига ўхшайди-я! Вой худо демай, ер юткур, гарткам демай ўл!

Бошқаси. Ё Жамшид, қўллаб юборинг, гарткам!

Хотин. Вой Жамшид демай, сениям тилинг кесилсин.

Яна бошқаси. Қўлланг, Баҳоводдин пирим, гарткам!

Учинчи қиморбоз. Ё, Шоҳимардон пирим, мадад қилинг!

Хотин (кулиб). Ўлинглар, қайнаб кетибди-да қиморбозлар ҳам. Ҳамма ёқ қиморбоз-а! *(Бу орада «мен палончидан келдим», «мен ановундан келдим», «биронтасини номи билан» деган овозлар эшитилади.)* Э, келмай ўлинглар. «Ундан келдим», «мундан келдим». Вой, мен ўлайин-эй, энди мен қандай қилиб шунча қиморбозни ўртасидан муни дадасини олиб чиқиб кетаман? *(Шу вақт тикка турганлардан бирини кўзи хотинга тушади.)*

Тик турган. Ҳой Мамажон, хотининг келяпти!

Қиморбоз (Мамажон). Э, сийни талоқ, сени сўзингга қулоқ бериб, чув⁹ қилдим-э!!!

Хотин (келиб, эрига). Ҳа, худо кўтарсин! Тур бу ёққа! *(Тик турган одам Қиморбозга.)*

⁹ Чув қилмоқ – бутун борини ютқизмоқ.

Тик турган. Мен, хотининг келяпти десам, мени «сийни талоқ» дединг, ёлфон эканми, хунаса?! (*Қиморбоз индамай, хотинини етаклаб четга чиқди. Йўл-йўлакай хотини қаргайди.*)

Хотин. Ҳе, қиморга ўлим берсин, ҳа, ер ютсин!

Қиморбоз. Э, хотин, секин, сен борвур, мен кечқурун бораман. (*Ўглини олиб, бир ўтиб қайтариб беради.*)

Хотин. Ҳозир юрасан, мен кетмайман, сени олиб кетаман.

Қиморбоз. Шунақасига солиб юбораман, деворга чалпак бўлиб қоласан.

Хотин. Вой, қуриб кеткур, қани, кўрай-чи, кунингни мен ҳам кўрсатай.

Қиморбоз. Ундай шаллақилик қилма, кўзингга қўлимни тиқиб оламан, кўзингни шу қилганинга кўр қилиб қўяман.

Хотин. Э, тиқмай ўл, бузоқни пули қани, мени кўр қилар эмиш-а!

Қиморбоз. Ҳой, яхшиликча кетгин, нақ пичоқ солвора ман, сени овозларингни эшитиб бугун ютган пулларимни бой бериб қўйдим. Ҳозир ўзим жонимдан тўйиб турибман.

Хотин. Дўппиларимни пулини бер, тўймай ўлгур, войдод! Вой шўрим! (*Барча одамлар буларни тепасига йиғилади. Одамларга қараб.*) Амакилар, бу қуриб кетгурга насиҳат қилинглар. Вой-эй, пичоқ тиқиб юбораман, дейди-я! Солвора ман дейди-я, муштини! Деворга ёпиштириб юбораман, дейди-я, мени! Тиқвора ман дейди-я, қўлини! Кўр қиламан, дейди-я, кўзимни! Боқаман дейди-я, ўзимни. Айтинглар, бу феълини ташласин. Қайтаринглар бу сўзидан.

(*Шу вақтда одамлар турли насиҳатлар билан икковини уйга қайтардилар. Хотин унамайди.*)

Хотин. Қўрқаман, мусулмонлар, йўлда солворади пичоғини, қўрқаман.

Овозлар. Ҳой Мадамин, Мамаюсуф, сенлар олиб бориб қўйинглар, яраштиринглар! *(Уч-тўрт киши уларни уйига олиб кетадилар. Уйга келадилар. Чой ичишади.)*

Мадамин. Синглим, майли, хафа бўлманг, биров қиморга, биров беданага ишқибоз бўлади. Сен ҳам, Мамажон, унақанги жиззаки бўлма-да.

Мамаюсуф. Энди, синглимни олиб, кечқурун базимга боринг. Тамоша қиламиз. Жуда кўп шаҳарлардан яллачи, созандачилар келган. Улар қизитса, қизитгани, қизитмаса, ўзимиз бир томоша кўрсатамиз. Тўпалон чиқарамиз.

Қиморбоз. Ҳа, майли, тўполон қилганимиз бўлсин.

Базмхона. *Қиморбоз (Мамажон) хотини билан ва Мадамин, Мамаюсуфлар бир четда ўтирадилар. Созанда ва ашулачилар сўрида ўтиришади. Тўрт бурчакка «кунжара» ёқилади. Икки жойга «тўпча» – «маиғала» ёқилади, ўртага «катта гулхан» ёқилади. «Қани, базмни бошлайлик» деган овозлардан кейин ўртага икки ҳофиз чилдирма билан чиқади. Йигинни бир айланиб, «Шодиёна»га чилиб, одамларни диққатини тўплаш учун йигинни айланадилар. «Раҳмат, соғ бўлинглар» деган овозлар эшитилади.*

Овоз. Энди ашувла эшитайлик. *(Икки ашулачи ўртага тушади ва катта ашула айтади. Кейин тўрт соз билан – гижжак, танбур, дутор, доира жўрлигида яллага уланади.)*

Овозлар. Энди ўйин бўлсин, ўйин бўлсин. *(Қарсақлар бошланади. Бутун созандалар, 2 ҳофиз, 2 ашулачи ўрндан туришиб, етти кишига етади ва «бача»ни «Зулм ила қаҳру газаб озор бермоқ шунчалар» ялласига ўйнатадилар.)*

Овозлар. Энди Мамажонлардан ҳам эшитайлик, ўртага тушишсин. *(Тўрт қиморбоз ўрндан туриб, яна бир шеригини олиб ўртага тушади.)*

Биринчи қиморбоз. Ҳой Мамажон, сен ҳам кел-да, келинниям олиб келавер. *(Мамажоннинг ўзи келади. Уни кетидан «хотини» ҳам келади. Ҳеч ким уни хотинлигини билмайди.)*

Овозлар. Ана, базмни шулар қизитади-да! (*Ўртадагиларни олтови қўлига юпқа падносча олишади ва бир усулда зарб беришади.*)

Биринчи қиморбоз. Энди қайси биринг ўйнайсан, ялла қилсак.

Иккинчи қиморбоз. Сен-да.

Биринчи қиморбоз. Йўқ!

Мамажон. Олавер, мен ўйнайман.

Хотин. Сен ўйнайдиган бўлсанг, мана, мен ҳам қўғирчоғимни кўтариб ўйнайман. (*«Индамасхон»ни қўлига олади.*)

Овозлар. Мана, базмимиз энди қизийди. Ялласи билан бўлсин!!!

Биринчи қиморбоз. Хўп!!! (*Падносни зарби билан беш киши усул беради, икки киши – Мамажон ва хотини ўйнайди.*)

5 киши. Вой, шаббадангни шамоли,

Ул дуррангни рўмоли.

Рўмолига ярашган,

Шалдирайди тумори.

Хотин. Жон болам, айланай, болам,

Ширин болам, шаккар болам,

Бор дадангга, ўргилай болам.

(*Болани Мамажонга беради.*)

Мамажон. Лу-лу-лу-лу. (*Қайтиб беради.*)

5 киши. Вой салла!

Биттаси. Қани, салла?

(*Қўли билан салласини кўрсатади.*)

5 киши. Чордеворлик ўртоқлар,

Ўрдани пойлар полвонлар.

Қаландархона жой эмиш,

Қибласи катта сой эмиш,

Чўмилиб ўйнанг, айланай,

Қувлашиб ўйнанг, ўргилай.

Хотин. Жон болам, айланай, болам,

Ширин болам. шаккар болам,

Бор дадангга, ўргилай болам.
(*Болани Мамажонга беради.*)

5 киши. Ҳар жойни қилманг орзи,
Коппонда тошу тарози.
Қумбостини сабзи-пиёзи,
Гўштини тўғранг, айланай,
Ошалаб уринг, ўргилай.

Хотин. Жон болам, айланай,
Ширин болам, шаккар болам,
Бор дадангга, ўргилай, болам.
(*Болани Мамажонга беради.*)

Мамажон. Лу-лу-лу-лу. (*Қайтариб беради.*)

5 киши. Отингни бергин улоққа,
Шишангни тўлдир ароққа,
Маст бўлиб чопай улоққа,
Юмалашиб ўйнанг, айланай,
Йиқилишиб ўйнанг, ўргилай.

Хотин. Жон болам, айланай,
Ширин болам, шаккар болам,
Бор дадангга, ўргилай, болам.
(*Мамажонга беради.*)

Мамажон. Лу-лу-лу-лу.

Кетма-кет «Ул кун жонон» ялласи бошланади. Ялланинг қуйидаги ҳар мисранинг охирида айтиладиган «инга» одатдагидан чўзилади ва қарийб 6 тага етади. Ундан ташқари, ялла гоят шўх ва тез бошланади ҳам уч мисрасигина айтилади.

Ул кун жонон юзни тобон айладинг,
Қумриларни зору ҳайрон айладинг.
Абр ичинда ойни пинҳон айладинг, вой-дод-эй!

(*Шу уч куплетдан кейин бошқа куйга ўтилади.*)

Вой, сенга арзим баён айлаб,
Вой, эшитгин, роҳатим, жоним,
Қадим хизмат, қадрдоним,

Эшитгин, роҳатим, жоним,
Қолмасин менда армоним.

(Энди қуйидаги яллага ўтилади.)

Қўй келади қўзи билан, ҳай ёр-ёр, ёр-эй,
Бир-бирини изи билан, ҳай ёр-ёр, ёр-эй,
Бир-бирини изини кўр, ҳай ёр-ёр, ёр-эй,
Ҳамсояннинг қизини кўр, ҳай ёр-ёр, ёр-эй,
Бир одил подшо бўлса, ҳай ёр-ёр, ёр-эй,
Ҳар ким суйганин олса, ҳай ёр-ёр, ёр-эй.

(Бошқасига ўтилади бу – «совут» ҳисобланади. Ўйнаётган икки ўйинчи ашулачини бирини кўрсатиб.)

Хотин. Шу, қайрилиб, ўргиламан, боқмайду. *(Ишора билан.)*

Мамажон. Бир қилиғи, ўргиламан, ёқмайду, *(Ишора билан.)*

Бир қилиғи, ўргиламан, ёққанда,

Хотин. Асло уйга бормайду,

Оҳ, асло уйга бормайду,

Воҳ, асло уйга бормайду.

(«Уйга» борди, вақти чоғ бўлди. Эр ўзини оқлайди. Чунки уни ўртоқлари қиморга тортган жой ўшани ўзи «гўё».)

Мамажон.

Соқиё, май бер менга, майни одат қилмишам,

5 киши.

Маст бўлиб, атлас кийиб, дўстни ҳақорат қилмишам.

Мамажон. Ҳа, бўл опам, эй бир кўр, *(куй ўзгаради.)*

Хотин. Ду бўл, опам, эй, бир кўр,

Яна бир кўр.

5 киши. *(Эр-хотинга.)* Сар-сари-сари-сари, сар-сари комил, Ҳай, ишонманг, Маҳаммат Ҳасанжон. *(Яна ўзгаради.)*

Мамажон. Оҳ, бул тоғларда ким ётган?

Хотин. Аскар болалар ётган. (*Ҳаракат ва ишора билан.*)

(*Икки марта қайтарилади.*)

5 киши. Ёнбошига тош ботиб,
Душманларга ўқ отган
Жар-жар, жило-жило,
Ҳай-ҳай-ҳай-ҳай!

Ҳай-ҳай, ўланам, ана шундоқ,
Ана шунақаси мана шундоқ.

(*Булар ҳам ҳаракат билан.*)

Хотин (*Эрини кўрсатиб*). Бир каптарим икки бўлди.

Мамажон (*Ашулачини кўрсатиб*). Икки каптарим уч бўлди.

Ашулачи (*Ёнидагини кўрсатиб*). Уч каптарим тўрт бўлди.

Ашулачи (*Ёнидагини кўрсатиб*). Тўрт каптарим беш бўлди.

Бешинчиси. Беш каптарим олти бўлур, вой-вой-ей.

Хотин. Олти каптар етти бўлур.

5 киши. Вой-вой-ей.

Мамажон. Етти каптар саккиз бўлур.

5 киши. Вой-вой-ей.

Хотин. Саккиз каптар тўққиз бўлур.

5 киши. Вой-вой-ей.

Мамажон. Тўққиз каптар ўнта бўлур.

5 киши. Вой-вой-ей.

Хотин. Ўн каптар йигирма бўлур.

5 киши. Вой-вой-ей.

Мамажон. Йигирмаси қирқта бўлур.

5 киши. Вой-вой-ей.

Хотини. Қирқ каптарим эллик бўлур.

5 киши. Вой-вой-ей.

Мамажон. Олтмиши етмиш бўлди.

5 киши. Вой-вой-ей.

Хотин. Етмиши саксон бўлди.

5 киши. Вой-вой-ей.

Мамажон. Саксон каптар тўқсон бўлди.

5 киши. Вой-вой-ей.

Хотин. Тўқсон каптар юз бўлди.

5 киши. Вой-вой-ей.

(Шундан сўнг умумий ялла бошланади.)

Биз Қашқардан чиққанда,

Қўл ушлашиб юрганда,

Ўйнаб юриб кулганда,

Вақтичоғлик қилганда,

Бирга бўлиб яшайлик.

(Ялла давомида бир-бирларини қўлларини ушлашади ва сўнгиде таъзим қилинади.)

Тамом

1958 йил 19 ноябрь

ПЬЕСА ҲАҚИДА

Бу пьеса эски ижролардан бўлиб, катта сайил ва улоқли тўйларда ўйналган. Қўшиқ ва яллалар доимо ўзгартирилиб, баъзида қўшиб, баъзида эса қисқартириб турилган. Ака Бухорнинг сўнгги ижролари эса айнан шу ҳолда бўлган.

ДАНГАСА

ҚАТНАШАДИЛАР:

Мулла Тақилдоқ

Мулла Шақилдоқ

Иккови даврани икки томонидан шовқин солиб, ашула қилиб чиқишади. Биттаси «Лўм-лўм Мамажон»ни, иккинчиси «Дўст, менга ишон» деб шу мисрани қайта-раверади. Икковини кўзи бир-бирига тушмай, бир-бирларига урилиб, йиқилиб тушади.

Мулла Тақилдоқ. Ҳой, раъйи андишани билмаган, ўзингни билинтир.

Мулла Шақилдоқ. Сени ўзинг кимсан, ўзингни танит. Ўзинг биласан-у, мени юрагимни дадиллигини, аччиғимни тезлигини. Аччиғимни тезлигидан қорин тарафим ерга қараб кетди. Нимага мунақа бўлди экан десам, аччиғим келиб қолган экан. Сени овозингни эшитиб, риоя қилиб қолган эканман. Агар риоя қилмаганимда, аччиғим келмаганда, омонат бир калла бор эди, солворар эдим-а.

Мулла Тақилдоқ. Мени ҳам иқболим баланд эмас-да, хайриятам, ўзимни билинтирмаганим. Агар ўзим билганимда эди, сени калла солишингни, мунчалик билганимда, таги йўқ, кичкина пақирни кўтариб бориб, шўрвасидан ичар эдим. Шўрвангиз қайнатмами, қовурмами, ҳе, қайнатмай кеткур.

Мулла Шақилдоқ. Мен ҳам сеникига борай десам, ўтни баланд ёқиб, шўрвангни қовуриб юборибсан. Шунинг учун ичмасдан келавердим, афтинг хунук, гўштинг қаттиқ экан. Бировга бермай, ўз гўштингни ўзинг е.

Мулла Тақилдоқ. Афтингга қарасам, бўйни йўғон йигит экансан, шу гўштдан еганингда, сени ҳам биқининг чиқар эди.

Мулла Шақилдоқ. Биқинимни чиқариб нима қилар эдинг, мени биқинимдан ея олмасанг, ўртада бездек бўлиб қолар эдинг.

Мулла Тақилдоқ. Бунчалик одамлар орасида мени без қилмагин, ўртоқ. Жиндак пешнобингдан берганингда, мен еганимда, думбадек йигит бўлиб юрар эдим.

Мулла Шақилдоқ. Мендан биров «сиз ким бўласиз», деб сўраса Мулла Тақилдоқни жигари бўламан, дер эдим.

Мулла Тақилдоқ. Э, унақа дема, ундан кейин оғайниларим мендан ўпкалаб қолади.

Мулла Шақилдоқ. Ўпкалаб қолади дема, қўлига пичоқ олиб, талоққа солиб юборади.

Мулла Тақилдоқ. Пичоғингни беркит, пичоғингни кўриб, вой буйрагим демасин.

Мулла Шақилдоқ. Э, ўзинг гапларинг қўпол, қориндай йигит экансан-да.

Мулла Тақилдоқ. Тўрт оғиз гапни битта қилиб гапирасан, думғазамисан?

Мулла Шақилдоқ. Гапингни эвлаб гапира олмасдан, чайналиб ўтирибсан, ширдониммисан?

Мулла Тақилдоқ. Жуда кичкина гапниям катта қилиб чўзиб юборасан, э, аччиқ ичакка ўхшамай ўл!

Мулла Шақилдоқ. Ҳой, ўзингни билинтир, кўп гапиршидик, энди танишайлик. Бездек қотиб қолибсан.

Мулла Тақилдоқ. Ўзимни билинтира олмайман.

Мулла Шақилдоқ. Нимага билинтира олмайсан?

Мулла Тақилдоқ. Э, оғайни, билинтиролмаганимни маъноси юрак дадиллигидан, сени овозингни эшитиб мен ўзимни билинтира олмаяпман.

Мулла Шақилдоқ. Мен ҳам овозингни эшитиб, сени чақирай деб чақиряпман, юрагингни дадиллиги қанча бор?

Мулла Тақилдоқ. Э, оғайни, бизни юрагимиз шунча дадилки, дарахтдаги чумчуқлар пир этса, бизни юрагимиз шир этади.

Мулла Шақилдоқ. Ундай бўлса, сизни юрагингиз бизни юракка урпоқ бўлмас экан.

Мулла Тақилдоқ. Урпоқ бўлмаса, қанчалар бор?

Мулла Шақилдоқ. Оқ-қо... бизни юрак шундай даядилки, қўшнимизни бузоғи «мо» деганда, мен «жо» деб юбораман.

(Мулла Тақилдоқ ўрнидан туради ва қаҳ-қаҳ уриб кулаверади. Шақилдоқ ҳам ўрнидан туриб кулаверади.)

Мулла Тақилдоқ. Бас, энди кўп кулаверма, жағим оғриб қолди.

Мулла Шақилдоқ. Мени кулгимни сенга фойдаси бор.

Мулла Тақилдоқ. Нима фойдаси бор?

Мулла Шақилдоқ. Мени кулгим сени кулгинга ёрдам берапти.

Мулла Тақилдоқ. Ҳа, нима ёрдам берди?

Мулла Шақилдоқ. Ҳа, овозингни ширинлигига қўшилиб ёрдам берди.

(Иккови бир-бирига тикилиб, таниш чиқиб қолишади.)

Мулла Тақилдоқ. Кўзимга иссиқ кўриниб турибсиз. Сизники қаердан?

Мулла Шақилдоқ. Бизники Қозондан. Мениям кўзимга сиз иссиқ кўриняпсиз, сизники қаердан?

Мулла Тақилдоқ. Сизни яхши кўраман, сизники Қозонда бўлса, бизники Чўмичдан.

Мулла Шақилдоқ. Чўмич деган ҳам шаҳар бўладими?

Мулла Тақилдоқ. Қозон билан Чўмич бир бўлади-да.

Мулла Шақилдоқ. Э, икковимиз энди бир эканмиз-да. Бирон иш қилайлик, энди, сенда пул-мул борми?

Мулла Тақилдоқ. Йўқ, бизда бир тийин ҳам йўқ. Кечадан буён овқат ҳам еганим йўқ.

Мулла Шақилдоқ. Э, тозаям дангаса экансан-да, бундай ишласанг, бўлмайдимми?

Мулла Тақилдоқ. Иш бўлса, қилаверамиз, овқат бўлса, еяверамиз, пул бўлса, олаверамиз. Сизни пулингиз бўлса, бизга бериб туринг.

Мулла Шақилдоқ. Э, биз ҳам сиздан баттар. Пул йўқ. Иш қилайлик десам бўйин унамайди.

Мулла Тақилдоқ. Ия, бўлмаса, сиз бизга кулдингизми?

Мулла Шақилдоқ. Ҳа, бир кулиб қўйибмиз-да.

Мулла Тақилдоқ. Сен шу ерда ғўдайиб турасан, мен ҳозир бориб бир иш топаман. Икки кишилик иш бўлсаям, оламан, бир кишилик иш бўлсаям, оламан.

Мулла Шақилдоқ. Хўп, мен шу ерда ғўдайиб туриб, сени гапинга кириб, бир бало бўламан. Ҳаракатинг шу бўладиган бўлса, бепул қоламан.

Мулла Тақилдоқ. Ҳой, ўртоқ, ўртоқ! Мен иш топдим, мана шу турган жойингда турасан, иккала қўлинг билан тиззангни кўзини ушлайсан, йўғон бўйнингга каллангни қўшиб эгасан. Мен сенинг устингга чиқиб, тикка туриб, бир, икки, уч деганда пул келади. Уч минг сўм! Ярми сеники, ярми меники – арра. Меҳнатни биз қилиб, биз ишлаймиз, сиз ишламай, баравар бўлиб олаверасиз. Бўпtimi?

Мулла Шақилдоқ. Оғайни, бизни чап қовоқ ёмон учяпти. Биз ишламаймизми-а? Ишламасдан пул оламизми, а?

Мулла Тақилдоқ. Э, кўп эзма бўлма, вақт кўп бўлиб қолди.

Мулла Шақилдоқ. Оҳ-қо, вақтниям белгилаб келган экан бу киши, вақт бўлиб қолди дейди-я. Хўп, вақт бўлган бўлса, ишлайлик, келинг.

Мулла Тақилдоқ. Ҳа, бўйнингни эг!

Мулла Шақилдоқ. Қўй, ғўдайиб ишлайвераюлик!

Мулла Тақилдоқ. Йўқ, бўлмайди. Пулсиз ишласак, келади-да, қани, энгаш.

Мулла Шақилдоқ. Ҳа, бўлмаса, тезроқ бўл! (*Энгашиади.*)

Мулла Тақилдоқ. Мана, бир. (*Келиб Шақилдоқни ўнг сонига оёғини босиб, устига чиқмоқчи эди, у буралиб кетади.*)

Мулла Шақилдоқ. Э, ҳа, биз ишламадик-да, а? Ҳа, ўзи ўша бошида чап қовоқ учганда билган эдик...

Мулла Тақилдоқ. Э... тозаям дангаса экансан-да, мана, ҳозир мен бор деганда, сенга минг сўм келаётган эди, сени қилиғингни кўриб қочиб кетди. Ҳа, бундай тузук тургин-да.

Мулла Шақилдоқ. Ҳа, шундайми? Бу ҳали бир-икки деб, Аҳмадjonни меҳмонхонасига чиқиб, хариларини синдириб, ичига тушиб кетсангиз, унда нима бўлади?

Мулла Тақилдоқ. Тозаям бемаза экансан-да, бунча чўздинг.

Мулла Шақилдоқ. Ҳа, мана. *(Туради. Тақилдоқ уни устига тиззаси билан чиқади.)*

Мулла Тақилдоқ. Бир... бир ярим... чоракам икки...

Мулла Шақилдоқ. Икки!

Мулла Тақилдоқ. Оббо, сен ўз овозингни чиқарма.

Мулла Шақилдоқ. Уч... Тўрт... Беш...

Мулла Тақилдоқ. Ия, ҳали сиз ҳам бешмисиз? Бу дейман, кўчама-кўча шақиллаб юраверган экансиз-да.

Мулла Шақилдоқ. Мени устимдан куласиз, бу, ўзлари ҳам маҳаллама-маҳалла тақиллаб юраверган эканлар-да.

Мулла Тақилдоқ. Йўқ, сени овозингдан пул ҳуркиб қочиб кетади. Сен ишламай туравер, мана, мен ишляпман.

Мулла Шақилдоқ. Ҳа, энди, сиз ишляпсиз-да, биз ишляпмиз-да, бўлса-бўлмаса, бўлар иш бўлди. Қовургаларни ҳам масаласи ҳал.

Мулла Тақилдоқ. Бўлмаса, бошидан. Мана, бир... икки... иккию чорак... икки ярим... *(Бу орада Шақилдоқнинг мажоли кетиб, ерга бағирлайди ва ниҳоят ётиб қолиди.)*

Мулла Шақилдоқ. Ҳа, мана, энди элликка довур баҳазўр санайвер.

Мулла Тақилдоқ. Ҳа, мана, уч... *(Тушади. Шақилдоқ туради.)*

Мулла Шақилдоқ. Қани, энди пулни бер?

Мулла Тақилдоқ. Қандай пулни?

Мулла Шақилдоқ. Ҳа. Ҳалиги почтада келган, мени устимдаги почтадан олган пулни.

Мулла Тақилдоқ. Ундай бўлса, ҳозир эллик сўмини олатур. *(Онаш беради.)*

Мулла Шақилдоқ. Бўлмаса, сен ҳам манави элликни ола қол. *(У ҳам онаш беради. Иккови жанжал билан қувлашиб чиқиб кетишади.)*

Тамом

1958 йил 21 ноябрь

САБЗИ ГАРОВИ

(Шашқолчилар муқаллиди)¹⁰

ҚАТНАШАДИЛАР:

Корфармон – Баратбой

Қиморбоз – Ака Бухор

Шашқолчи – Камолбой

Лўли хотин, унинг ўғли ва эри

(Корфармон ўртага чиқади.)

Корфармон. Ўртоқлар, мана, сайилга келдик, тўйхонага кирдик. Ошларни едик, ашулаларни эшитдик, ўйинларни кўрдик. Қайси бирига қарашимизга ҳайронмиз. Томга қарасак ноғоралар чалинган, карнайлар чалинган, сурнайлар чалинган. Пастга қарасак мусиқалар чалинган, ашулалар айтилган, ўйин-кулги кучайган. Буни бир тарафида жанжал ҳам авжига минган. Нима жанжал экан деб, қулоқ солсак, келган халққа ош-нон етмай қолганини тўпалони экан. Бу қандай тўй деб сўрасак, лўлиларни тўйи экан. *(Кетди.)*

Хотин. Ҳамро ба гўй мегум, иноя қабла карда бурорад! На ош мон, на нон мон. А ҳамма пеш бурамда, унт жа ба гў мехарадми, рафта гуй, иноя қобла-карда бурорад.

Ҳамро. Хўп, оча. Ман ҳозир аспаки мерум, дадажон, ба мегум, кати мебиёрам. *(Ҳамро улоқ чопилаётган жойга бориб, «улоқ»ни ичидан дадасини топди.)* Гард! Хонавайрон шуд!

Дадажон. Рав! Падар ланъат ба, гўй! Гапи вайба даромда инжа ба на биё мегум. Гапи ҳамин ба даром инжа ба омда гў меҳурме, рав томошанта кардам гир. Чи шоват, шудан мегорад. *(Ҳамро ҳам уйга қайтмай, ўйинга қизиқиб, «улоқ» чопиб кетади. Бу орада хотин даврани бир чеккасида карнайчи ва созандаларни «улоққа бор» деб, тўйдан ҳайдаб юборади. Даврага яна Корфармон чиқади.)*

¹⁰ Шашқол – текис ерга ташлаб ўйналадиган, куб шаклидаги холли тош; кубик.

Корфармон. Мана, бизам ошларни едик, қоринларни тўйгаздик, энди тирикликни қилайлик. *(Бир чойшабдек чорсини ерга ёзади.)*

(Шашқолчи Камолбой чиқиб келади.)

Камолбой. Ҳа, эй, мулла Баратбой, сиз ҳам шу ерга келган экансиз-да.

Корфармон. Ҳа, анов сийни талоқ Комилни сўзига кириб келгандим, ҳаммаёқ шашқолчи экан. Биз ҳам таваккал қилиб очаверайлик-чи, нима бўлсак, худодан.

Камолбой. Мени айтгин, оғайни, нонушта қилиб ўтирувдим, жуда қизиқ деганига Қайнардагига бормасдан, шаққа келганимни қара-я? Аҳмоқ бўлмасам, Қайнардагига кетавермайманми? Мениям аҳмоқ бўлиб, шу ерга келганимни қара-я, одамларни гапига кириб. Энди нима қилдик, а, Барат?

Корфармон. Нима қилар эдик, бўлар иш бўлди, икки ёрти бир бутун бўлиб, бир нон топсак, бўлиб еяверамиз, иш очаверамиз; сен сиёвонлик¹¹ қиласан, мен ташлайвераман. Сен ташлаганда, мен сиёвонлик қиламан. *(У ёнидаги бор пулларни чандозадан¹² чиқариб ёзиб қўйди. Шу орада яктаклик, устидан катта пичоқ тақилган ўрама белбоғлик бир қиморбоз елкасига тўнани ташлаб ўтаверади.)*

Камол. *(унга кўзи тушиши билан.)* Кўрдингми, ҳов ўша ҳарип, *(уни эшитсин деб)* ҳо, Барат кеча-ку, шундан анча даромад қилган эдим. *(Секингина)* Лойларингни сенам кўрсат. Э... мана пул! *(Ёнидаги чандозадан пулларни чиқаради.)* Ўшоққа қўйиб қўй! *(Қиморбознинг кўзи пулларга тушиб, буларни олдига келади.)* Қанчага бўлса, қанақа ўйин бўлса, ўйнавер, Барат, асло қўрқма!

Қиморбоз. Қанақа ўйинларинг бор?

Камол. Пар ўйинимиз ҳам бор, шашқол ўйинимиз ҳам бор, фирғирак ўйинимиз ҳам бор, қалпоқ ўйинимиз ҳам бор. *(Камолга секингина.)*

¹¹ Сиёвонлик – қиморбозликда гўё четда турган одам бўлиб, қиморбозларни ўйинга тортиб, шеригининг ютишини кўзловчи киши.

¹² Чандоза – ҳамён.

Корфармон. Қалпоққа ағдар, қалпоққа ағдар, осонгина ўнтарамиз.

Камол. Буни сувдан силлиқ қилиб, усти-бошигача ечиб, яхнасини егизиб жўнатайлик.

Барат. Сўра ўзидан, нимага ўйнар экан. Илоҳим, бахтимизга қалпоққа ўтсин.

Камол. (қиморбозга) Меҳмон, қайсинисини ўйнайсиз? Пул биздан, мана, ўйин танлаш сиздан.

Қиморбоз. Менга барибир, сизлар нимани ўйнаймиз десаларингиз, ўйнайверамиз. Менда ҳам ўзимга етарли пулим бор. (*Корфармон билан Камол ўзида йўқ хурсанд бўлиб кетадилар.*)

Камол. Меҳмон, бўлмаса, қалпоқ гаровига ўйнайсизми?

Қиморбоз. Ўйнайверамиз.

Корфармон. (*Ўрнидан ирғиб туради.*) Мана шу қалпоқ, ўртаси тешик. Мен бир, икки, уч деганда, тешикка қўлингизни суқасиз, «вой» десангиз ютқазасиз, «вой» демасангиз, ютасиз.

Қиморбоз. Хўп, осон экан. Ўйнайверамиз.

Корфармон. Бўлмаса, қани, бир сўмдан. (*Шошилиб пулни ўртага ташлайди. Қиморбоз ҳам ўртага пул ташлайди.*)

Камол. (қиморбозга секин.) Мен – сенга шерикман, 2 сўмдан ташлат.

Қиморбоз. Бундай йириккроқдан ташланг-да, 2 сўмдан ташланг. (*Учови яна бир сўмдан ташлайдилар.*)

Корфармон. (Қалпоқни қўлига кўтариб.) Мана, бир...

Камол. (қиморбозга тилёғламалик қилиб.) Ҳушёр бўл, ҳушёр бўл! «Вой» дема.

Корфармон. Икки... уч!

(*Қиморбоз бир панжасини қалпоқни тешигига тикади. Корфармон жон-жаҳди билан тишлайди.*)

Қиморбоз. Вой, вой, вой!

(*Камол аччиқ аралаш, алам қилгандай четга қараб қочди.*)

Қиморбоз. Ҳой, нега қочасан?

Камол. Сен ютқазганингга, бу сийниғар ютиб олганига қочдим. Ўзим ҳам бузоғимни сотиб, пул қилиб келган эдим. Энди бу сафаргисига мен қўлимни тикаман, жоним қаттиқ.

Қиморбоз. «Вой» демайсанми?

Камол. Э... қўлимни узиб олса ҳам, «инг» демасман.

Қиморбоз. Бўлмаса, энди беш сўмдан тикамиз.

Камол. Бўпти. *(Корфармонга)* Бу сафар беш сўмдан, оч қолпоғингни!

Корфармон. Шундайми? Майли. *(Қалпоқни очади, Камол қўлини тикади, Корфармон тишлайди, Камол «вой-вой»лаш у ёқда турсин, бўкириб юборади. Қиморбоз ўрнидан қимирлайди, Камол бўлса, «бай-бай»лаб даврани айланиб чиқади.)*

Қиморбоз. Ҳа, қанжиқ, бу, жоним қаттиқ деб, «вой»ни ўрнига «дод»га ўтиб олдинг-ку, сен, хотинталоқ, ҳезалак, менга ён босиб, ишингни қилипсан, чамаси.

Камол. У нима деганинг? Йигитни сўзи бир бўлади, белимизга белбоғ боғлаб юрибмиз.

Қиморбоз. Ҳў, сени ўша белбоғ боғлаган белингга...

Камол. Ҳо, менга қара, қиморбоз бўлсанг, жириллама, мен сендақа номард билан бўлишишга тобим йўқ, бор, ўз аравангни торт, сен билан шериклашмайман.

Қиморбоз. Ҳа, сени адабингни берай, ҳалиям сени шеригинг бўлак. Шошма, мен бир оз отиб келай, сенлар билан кейин ўйнайман. Пулим борми, ўзим биламан. *(Чиқиб кетади.)*
(Корфармон билан Камолнинг вақти чоғ.)

Корфармон. Ҳа, ҳа, ҳа, ҳа! У... Камол, бошладик энди. Бу ёғига ҳушёр бўл! Ҳа демай, навбат тўнга келади.

Камол. Э, нима бу, ҳозир сувдан ҳам силлиқ қилиб, шир яланғоч ҳайдаймиз. *(Шу вақт қиморбоз кириб келади.)*

Корфармон. Меҳмон, қаёққа бордингиз? Ҳаяллаб қолдингиз?

Қиморбоз. Ошхонага бордим, пулим етмай қолмасин деб, оғайнимдан тагин эллик сўм олиб келдим.

(Корфармон билан Камол четга қарашиб пичирлашади.)

Камол. Тоза катта занг экан-да, худони ўзи берди.

Корфармон. Дамингни чиқарма.

Камол. Астойдил бўл, энди ютқизиб қўймайлик.

Корфармон. Сен ҳушёр бўл.

Камол. Хўп. (*Қиморбозга*) Меҳмон, шерик қиласизми бизни?

Қиморбоз. Сени шерик қилиб нима фойда кўрардим, битта «войим» икки яримта бўлар экан. Энди ўзим бўламан, яккани ёри – худо.

Корфармон. (*Камолга секингина*) Нима қиласан, ҳарифга¹³ шерик ҳам бўладими, уни тезроқ тозалайлик.

Камол. Гапир-да, бўпти.

Корфармон. Қани, бошлайлик. (*Қалпоқни қўлига кўтарди. Қиморбозга*) Бир, икки, уч деганимда, «вой» демасангиз ютаверасиз. Ҳалиги ўйин-да.

Қиморбоз. Бўпти, бўлмаса.

Корфармон. Мана, беш сўмдан.

Камол. Мен ҳам беш сўм ташлайман, икковимиз – шерик.

Қиморбоз. Икковингиз шерик бўлдингизми, мана, биз ҳам беш сўм ташладик – учовимиз шерикмиз.

Камол. Бу учовиз шерик бўлиб кимни ютамиз. Мана, биз икковимиз бир томондамиз, сен – бир томонда. Ё сен бизни ют, ё биз сени ютайлик.

Қиморбоз. Тўғри-да шу гап.

Корфармон. Бўпти, мана, биз бошладик ўйинни. (*Қўлига қалпоқни олиб, қиморбозга рўпара қилди.*)

Қиморбоз. У қўлингдаги нима?

Корфармон. Қалпоқ.

Қиморбоз. Э... Шерик бўлмай ўл, икковингни феълинг бузилган, ялпоқ.

Корфармон. Бир...

Қиморбоз. Калламни кесиб юборсанг ҳам, энди вой демайман. (*Енгини ичидан томошабинга сабзини учини кўрсатади.*) Тағин беш сўмдан қўшсаларинг ўйнайман.

¹³ Ҳариф – қиморбознинг рақиби.

Корфармон. Ҳа, майли. *(Яна беш сўмдан қўшадилар. Вақтлари чоғ.)* Бир... Икки... *(Қиморбоз четга бориб, сабзига тупуради. Қиморбозга)* Ҳой, нега мен икки десам, сен четга қочасан?

Қиморбоз. Ҳа, манави шеригим чақирувди. Келсам, ўйнайверинг, пулингиз етмаса, мен бераман, деди.

Корфармон. Икки ярим...

Қиморбоз. Тўхта-тўхта. Бўлар иш бўлди, тагин қўш ўн сўмдан.

Камол. *(Корфармонга пичирлаб.)* Мен айтмадимми худо берди деб, ҳали устидаги тўни билан пичоғини ҳам қўшиб бой беради бу. *(Булар пичирлашиб кулиб турганда, қиморбоз сабзига бурнини «қоқади», тупроққа булгайди.)*

Корфармон. *(Қиморбозга)* Ҳой, мезбон, жуда бефаҳм экансан-да, шунча одамни ичида бурнингни қоқасанми?

Қиморбоз. Кел, бўлар иш бўлди. Ўн сўм пулим қолган эди, бу ўн сўмни ҳам... хўш...

(Корфармон вақти яна чоғ, пичирлашади.)

Қиморбоз. *(ўзича гингилаб, четга.)* Мана бу бизни ҳарифлигимиз-да, а? Мана бу тўним-да, а? Майли, энди кўрамиз, ким «вой» дер экан.

Корфармон. Ҳа, майли. Мана, бир... икки... уч! *(Қиморбоз қалпоқнинг тешигига сабзини тиқади. Бирдан пулни йиғиштиради.)*

Қиморбоз. Чандозани кўринг-э, пулларни кўринг-э, сабзини мазасини кўринг-э! *(Халққа)* Иккала кунни пандхўр муғамбирни кўринг-э. Буларни қўлга туширган бежирим, ойнаи жаҳоннамо Бухорхонни кўринг-э. *(Чиқиб кетади. Корфармон билан Камол ҳам айбни бир-бирларига ағдариб, «сен қилдинг», «сен қилдинг» деб чиқиб кетдилар.)*

Тамом

1958 йил 26 ноябрь

МУНДАРИЖА

Ака Бухор Зокиров (1894 -1962)	3
Ака Бухорнинг ўзи ҳақида айтганлари	9

ПЬЕСАЛАР

Саодатхон.....	15
Икки бола	15
Ота ва ўғил	20
Қўрқоқ	25
Шўх болаларга	27
Ака Бухор уйланади ёки уйланиш	28
Пьесанинг яратилиш тарихидан	30
Отарчи ёки халтурчи театр «режиссёри»	31
Пьесанинг яратилиш тарихидан	34
Олти аҳмоқ	35
Олти бола	40
Жиловиска	45
Пьеса ҳақида қисқача маълумот	48
Рўмолча ўйнатиш	49
Пьесанинг яратилиши ва ўйналиш тарихидан	55
Эшони раис	56
Калиш юргизиш	56
Марюса	61
Нон гарови	68
Пьеса ҳақида	73
Ашулачи ёки доктордан қочган кал	74
Пьеса ҳақида	78
Қиморбозлар	79
Пьеса ҳақида	87
Дангаса	88
Сабзи гарови	93

Адабий-бадiiий нашр

ТОШПЎЛАТ ТУРСУНОВ

АКА БУХОР

Муҳаррир
Гавҳар МИРЗАЕВА

Техник муҳаррир
Елена ДЕМЧЕНКО

Мусаҳҳиҳ
Илҳом ҚОСИМОВ

Компьютерда саҳифаловчи
Феруза БОТИРОВА

Босишга 05.07.2006 й.да рухсат этилди. Бичими 84x108 1/32.
Босма тобоғи 3,125+вкл.0,25. Шартли босма тобоғи 5,25+вкл.0,42.
Адади 200 нусха. Буюртма № 36.
Баҳоси келишилган нарҳда.

«Янги аср авлоди» нашриёт-матбаа марказида тайёрланди.
«ЕI-Press» МЧЖда босилди.
700113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:
Нашр бўлими – 278-36-89;
Маркетинг бўлими – 128-78-43, факс — 173-00-14;
e-mail: yangiasravlodi@mail.ru